

REGIONÁLNÍ ROZVOJ MEZI TEORIÍ A PRAXÍ

3/2021

Obsah

ÚVOD	7
MEDZIOBECNÁ SPOLUPRÁCA AKO NÁSTROJ ZODPOVEDNÉHO RIEŠENIA PROBLÉMOV MALÝCH OBCÍ	8
NEGATIVNÍ DOPADY STAVEBNÍCH ÚPRAV NA OKOLNÍ NEMOVITOSTI.....	21
JIHOVÝCHODNÍ ASIE NA PŘELOMU PANDEMIE	34

ÚVOD

EDITORIAL

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

Máme za sebou již druhé „covidové“ léto a obavu, zda po něm, stejně jako vloni nepříjde další vlna. Studenti se nám sice vrátili do škol, ale čísla nakažených zase rostou, a tak nikdo nevíme na čem jsme. Zdá se, že tato covidová nejistota či únava, má vliv i na naše pracovní výkony, a tak letošní léto lze označit na více než „okurkovou“ sezónu. Do redakce nám tak doputovalo jen pět článků, z toho jen čtyři do recenzované sekce a jeden článek nerecenzovaný. I přes tento (doufáme, že jen dočasný pokles materiálu k publikování), dbáme především o kvalitu publikovaných výstupů. Po proběhlém recenzním řízení jsme tak nakonec jeden článek museli odmítnout zcela a jeden vrátit k přepracování. Aktuální číslo tak přináší dva recenzované články, a to článek od skupiny slovenských výzkumníků dr. Gabriela Mihályi, doc. Štefana Hronce a doc. Janky Beresecké na téma Medziobecná spolupráca ako nástroj zodpovedného riešenia problémov malých obcí. Druhým článkem je text Bc. Petra Málka, absolventa VŠ AMBIS shrnující jeho dlouholeté poznatky v oblasti stavební praxe a legislativy, který se věnuje tématu negativních dopadů stavebních úprav na okolní nemovitosti. Posledním zařazeným textem je nerecenzovaný příspěvek Dr. Michala Schwarz a Nguyen Thi My Dieu, M.A. z Masarykovy univerzity v Brně na aktuální téma Jihovýchodní Asie na přelomu pandemie. Paleta aktuálních článků je sice relativně malá, ale velmi pestrá. Přejeme Vám proto nejen krásný podzim, ale i inspirativní čtení.

doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
šéfredaktorka

MEDZIOBECNÁ SPOLUPRÁCA AKO NÁSTROJ ZODPOVEDNÉHO RIEŠENIA PROBLÉMOV MALÝCH OBCÍ

INTERMUNICIPAL COOPERATION AS AN INSTRUMENT OF RESPONSIBLE SOLUTION TO THE PROBLEMS OF SMALL MUNICIPALITIES

Mgr. Gabriel Mihályi, PhD.
doc. Ing. Štefan Hronec, PhD.
doc. Ing. Janka Beresecká, PhD.
Starosta obce Jesenské
Sobotská 10, 980 02 Jesenské
email: starosta@jesenske.sk
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Národná 12, 974 01 Banská Bystrica
email: stefan.hronec@umb.sk
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra
janka.beresecka@uniag.sk

Kľúčové slová:

medziobecná spolupráca, miestna samospráva, spoločenská zodpovednosť

Keywords:

inter-municipal cooperation, local self-government, social responsibility

8

Abstrakt:

Medziobecná spolupráca je veľkou výzvou a nástrojom vedúcim k efektívnejšiemu a účelnejšiemu uspokojovaniu heterogénnych potrieb obyvateľov miest a obcí. Výkonom samosprávnych funkcií, vzájomného pôsobenia sociálnych, zdravotných, ekonomických a environmentálnych podmienok týkajúcich sa ľudského a spoločenského rozvoja smeruje každé mesto a obec k určitej úrovni resp. kvalite života. Ak chceme zmeniť súčasné negatívne trendy a postoje ľudí k otázkam verejného života, ako aj k zhoršovaniu vzťahov medzi predstaviteľmi obcí a ich obyvateľov, je dôležité začať od základných hodnôt spolunažívania. Obecná samospráva má na to svoje inštitúcie, nástroje, zdroje, postupy a občanov. Dôležité je hľadať paralely aj medzi rôznymi nástrojmi, systémami a riešeniami iných miestnych samospráv doma a v zahraničí. Cieľom vedeckého príspevku je identifikovať postoj k medziobecnej spolupráci predstaviteľmi samospráv a načrtnúť možný spôsob zodpovedného riešenia problémov malých obcí. Cieľ príspevku vyústil do 4 výskumných otázok, na zodpovedanie ktorých bol vykonaný primárny výskum. Jeho výsledky boli spracované vedeckými metódami bližšie špecifikovanými v texte.

Abstract:

Inter-municipal cooperation is a great challenge and a tool leading to more efficient and effective satisfaction of heterogeneous needs of the inhabitants of towns and villages. Through the performance of self-governing functions, the interaction of social, health, economic and environmental conditions related to human and social development, each city and municipality directs to a certain level or. quality of life. If we want to change the current negative trends and

attitudes of people to issues of public life, as well as to the deterioration of relations between the representatives of municipalities and their inhabitants, it is important to start from the basic values of coexistence. Municipal self-government has its institutions, tools, resources, procedures and citizens for this. It is also important to find parallels between the various tools, systems and solutions of other local governments at home and abroad. The aim of the scientific contribution is to identify the attitude to inter-municipal cooperation by the representatives of local governments and to outline a possible way of responsibly solving the problems of small municipalities. The aim of the paper resulted in 4 research questions, to which the primary research was conducted. Its results were processed by scientific methods specified in more detail in the text

Úvod

Základnou úlohou miest a obcí pri výkone samosprávy je aj starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov (Balážová, 2020). Pri tvorbe strategických a územných plánov dochádza k stanoveniu cieľov a plánov rozvoja územia so zásadami udržateľného rozvoja (Pondělíček, 2018). Obec je miestnou inštitúciou, ktorá produkuje alebo spravuje väčšinu verejných služieb potrebných na uspokojenie požiadaviek moderného životného štýlu a je aj centrálny správca technickej infraštruktúry potrebnej na rozvoj lokálnej podnikateľskej sféry. Tieto všeobecné úlohy vytvárajú v prípade malých obcí značné problémy. Kvalitné plnenie týchto úloh si vyžaduje patričnú ekonomickú silu, ktoré mestá a väčšie obce majú, ale malé obce nemajú (Storper, 1997). Obce zohrávajú dôležitú úlohu priamo v miestnom rozvoji a následne v regionálnom rozvoji, v ekonomickom živote a v poskytovaní verejných služieb. Z motívov vedúcich k medziobecnej a cezhraničnej spolupráci považujeme za najdôležitejšiu snahu o riešenie spoločných problémov obcí a koordinované využívanie príležitostí v sociálnej a ekonomickej oblasti. Medziobecná spolupráca však „nastupuje“ aj vtedy, keď obec nie je schopná vlastnými zdrojmi a kapacitami riešiť plnenie svojich kompetencií. (Žárska, 2018). Medziobecná spolupráca úzko súvisí aj s veľkosťou obcí. Z viacerých štúdií vyplývajú argumenty v prospech konsolidácie územnej štruktúry, z iných zase argumenty za zachovanie roztriešteného osídlenia. Argumenty v prospech konsolidácie štruktúry osídlenia kladú dôraz najmä na efektívnosť výkonu zabezpečovaných služieb, zatiaľ čo argumenty za zachovanie roztriezenej štruktúry osídlenia sú orientované skôr na demokratizáciu ich výkonu. Na otázku, ktoré z riešení je lepšie, neexistuje jednoznačná odpoveď. V prvom rade ide o politickú reformu a rozhodovanie závisí od volených predstaviteľov, občanov na centrálnej úrovni. Potom je podstatné, aké hodnoty, akú mieru decentralizácie títo preferujú a aká je ich podpora medzi obyvateľmi.

9

1. Medziobecná spolupráca ako nástroj riešenia problémov malých obcí

V súčasnej dobe „individuálneho egoizmu“, v dobe zmien a aplikácií inovácií, kreativity, ktoré vplyvom rôznych faktorov sa vyznačujú špecifickými osobitosťami (Fichnová 2016) je náročné zadefinovať predpoklady dobrého fungovania medziobecnej spolupráce tak, aby spĺňali princípy funkčnosti, účelnosti, efektívnosti a zároveň prinášali benefity pre každú zainteresovanú stranu (najmä pre obyvateľov v danom území), aby eliminovali chudobu, považovanú za multidimenzionálny fenomén interdisciplinárnej povahy (Michalík 2015, Čukan et al. 2017, 2018, 2019). Súčasná situácia – globálne sociálno-ekonomické problémy, napr. ekonomické krízy, rôzne katastrofy, nezamestnanosť, pandémie vo svete ako aj možné zhoršenie zdravotného stavu obyvateľov, vyžadujú účelné, efektívne, hospodárne

a transparentné riešenia aj v oblasti riadenia miest a obcí. Tie sa musia sústrediť na zefektívnenie a modernizáciu aj takých oblastí, ako je krízové riadenie alebo riadenie rizík (napr. v oblastiach poskytovania sociálnych služieb, riadenie odpadového hospodárstva, účelná a efektívna údržba, zveľaďovanie majetku miest a obcí, ochrana zdravia obyvateľov podľa rôznych cieľových skupín, atď.). Medziobecná spolupráca vytvára dostatočný základ pre efektívne poskytovanie mnohých verejných služieb, vrátane proaktívnych riešení, zdieľaní dobrej praxe a zavádzaní nových nástrojov do riadenia činností a služieb v prospech klientov. Okrem toho nezasahuje do samostatnosti obcí, neneguje ich samosprávny charakter a zároveň rešpektuje ich identitu, v neposlednom rade mobilizuje sociálny kapitál spolupracujúcich strán t.j. vlastných obyvateľov miest a obcí. Horizontálna kooperácia inštitúcii miestnej samosprávy podporuje vytváranie novej kultúry verejnej správy a podporuje celkovú zmenu štýlu činnosti miestnej územnej samosprávy. Súčasné problémy dávajú priestor aj na to, aby sa aj pri sociálno-ekonomických problémoch vnímali príležitosti na zmenu, a aktívne hľadali riešenia v mestách a obciach spoločne a v kooperácii s inštitúciami štátnej správy a ďalších sektorov (v prostredí verejnej správy, podnikateľského sektora, ako aj občianskeho sektora). Pochopenie významu medziobecnej spolupráce je pre každú miestnu samosprávu veľmi dôležité. Na základe spolupráce je možné úlohy najmä vysoko odborného charakteru zabezpečovať kompetentnejšie, postupovať z regionálneho pohľadu celistvejšie a zmysluplnejšie. Efektívnosť a kvalita fungovania obcí v SR je už dlhodobejšie trvalou súčasťou skúmania výkonu verejnej správy. Medziobecná spolupráca je trvalou súčasťou fungovania obcí, jedna z jej foriem je vznik Spoločných obecných úradov, ktoré sa stali v slovenských podmienkach nevyhnutnou inštitúciou ako dôsledok decentralizačného procesu po roku 2002 (Žárska, 2018).

Metodika

Cieľom vedeckého príspevku je identifikovať postoj k medziobecnej spolupráci predstaviteľmi samospráv a načrtnúť možný spôsob zodpovedného riešenia problémov malých obcí. Cieľ príspevku vyústil do 4 výskumných otázok:

V1: Je vnímanie prínosov medziobecnej spolupráce rozdielne územnými jednotkami, z regionálneho pohľadu, či demografickou veľkosťou územných jednotiek?

V2: Je vnímanie benefitov (aspektov) rozdielne územnými jednotkami, z regionálneho pohľadu, či demografickou veľkosťou územných jednotiek?

V3: Je vnímanie oblasti spolupráce rozdielne územnými jednotkami, z regionálneho pohľadu, či demografickou veľkosťou územných jednotiek?

V4: Je vnímanie dôvodov nespolupráce rozdielne územnými jednotkami, z regionálneho pohľadu, či demografickou veľkosťou územných jednotiek?

Primárny výskum bol realizovaný na reprezentatívnom súbore miestnych samospráv na Slovensku. Výberový súbor tvorili mestá a obce, veľkostne rozlíšené podľa počtu obyvateľov a to v rozpätíach – do 250, 251-500, 501-1.000, 1.001-2.000, 2.001-3.000, 3.001-4.000, 4.001-5.000, 5.001-10.000, 10.001-20.000, 20.001-50.000, nad 50.000. Reprezentatívnosť výberového súboru bola overovaná prostredníctvom X² kvadrátu testu dobrej zhody. Výskumná vzorka podľa počtu zapojených miest a podľa počtu obyvateľov spĺňa podmienky reprezentatívnosti. Objektom skúmania boli aj Spoločné obecné úrady registrované v evidencii Ministerstva vnútra SR. Pre priestorovú vizualizáciu študovaných javov na území SR a ich priestorové porovnanie boli vypracované mapové výstupy v rôznych mierkach od lokálnej (obce) cez regionálnu (kraje) po globálnu úroveň. Pre priestorové znázornenie súčasného stavu, vývoja a územných disparít boli využité najčastejšie používané kartografické metódy – kartogram, kartodiagram a metóda areálov. Metóda kartogramu umožňuje porovnanie jednotlivých území medzi sebou a znázorňuje priestorovú premenlivosť javu v rámci danej

priestorovej úrovne. Práve pre to je založená na prepočítaných dátach s využitím inej charakteristiky územnej jednotky. Poukazuje na priestorové disparity resp. nerovnosti na lokálnej až regionálnej úrovni. Pre znázornenie vývoja alebo súčasného stavu sa využíva metóda kartodiagramu, ktorá využíva absolútne dáta. Na znázornenie využíva kvantitatívne absolútne charakteristiky, ktoré transformuje do diagramových znakov (napr. kruhov, štvorcov alebo iných geometrických tvarov), ktoré sú umiestnené v konkrétnych areáloch mapy. Pre územia, ktoré využívajú určité spoločné znaky sa využíva metóda areálov.

Výsledky a diskusia

Z oslovených 221 samospráv tvoriacich reprezentatívnu vzorku vnímalo pozitívne aktivity v oblasti medziobecnéj spolupráce 73,8 % respondentov, pričom väčší dôraz na spoluprácu kládli predstavitelia miest (90,5 %). Pomerne veľké percento samospráv so štatútom obcí sa nevedelo k téme vyjadriť (23,1 %). Paradoxne majú práve mestá z hľadiska rozpočtu a rozsahu väčšie možnosti zabezpečovať svoje kompetencie a rozvojové programy bez pomoci, resp. kooperácie s inými samosprávami. Je možné ale predpokladať, že vyššia ochota miest na spoluprácu je daná vyššou informovanosťou zo strany manažmentu a vyšším personálnym potenciálom.

Tabuľka 1: Vnímanie prínosu medziobecnéj spolupráce rozdielnymi územnými jednotkami

	Total	Štatút	
		mesto	obec
áno	73,8%	90,5%	72,8%
neviem sa vyjadriť	22,3%	9,5%	23,1%
nie	3,9%	0,0%	4,1%

Zdroj: vlastné spracovanie

11

Nasledujúca tabuľka prezentuje vnímanie medziobecnéj spolupráce z regionálneho hľadiska. Najväčší prínos vnímajú predstavitelia samospráv Trenčianskeho a Žilinského kraja. Najmenší prínos z medziobecnéj spolupráce vidia predstavitelia samospráv Bratislavského a Banskobystrického kraja.

Tabuľka 2: Regionálne vnímanie prínosu medziobecnéj spolupráce

	Administratívna oblasť							
	BBK	BAK	KEK	NR	POK	TNK	TTK	ŽIK
áno	62,5%	57,1%	70,5%	78,4%	67,4%	89,5%	75,0%	89,5%
neviem sa vyjadriť	29,7%	35,7%	21,3%	21,6%	31,6%	7,9%	18,8%	8,8%
nie	7,8%	7,1%	8,2%	0,0%	1,1%	2,6%	6,3%	1,8%

Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska veľkostných skupín vnímajú najpozitívnejšie medziobecnú spoluprácu predstavitelia samospráv o veľkosti 10000 až 19999 obyvateľov. V ostatných veľkostných skupinách bolo pozitívne vnímanie približne rovnaké (cca. 75 %).

Tabuľka 3: Vnímanie prínosu medziobecnéj spolupráce rôznymi veľkostnými skupinami obcí

	Veľkostná skupina obce				
	do 1999 obyv.	od 2000 do 4999 obyv.	od 5000 do 9999 obyv.	od 10000 do 19999 obyv.	od 20000 do 49999 obyv.
áno	73,0%	76,3%	75,0%	100,0%	75,0%
neviem sa vyjadriť	23,4%	18,4%	12,5%	0,0%	25,0%
nie	3,7%	5,3%	12,5%	0,0%	0,0%

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšie otázky výskumu boli zamerané na jednotlivé aspekty medziobecných spolupráce. Obce najpozitívnejšie vnímajú ekonomické aspekty spolupráce, ako získanie dodatočných finančných zdrojov. To potvrdzuje predpoklad, že obce si prostredníctvom medziobecných spolupráce primárne riešia problém finančného pokrytia vlastných rozvojových potrieb.

Tabuľka 4: Vnímanie aspektov prínosov medziobecných spolupráce

	Total	Štatút	
		mesto	obec
A	53,0%	63,2%	52,1%
B	73,0%	89,5%	72,2%
C	37,2%	42,1%	37,0%
D	6,9%	5,3%	7,0%

Zdroj: vlastné spracovanie

Kde: A - manažérske aspekty ako efektivita, úspory z rozsahu; B - ekonomické aspekty ako schopnosť získať vonkajšie finančné zdroje; C - sociálne aspekty ako tvorba pracovných príležitostí; D – iné; (použité aj v tabuľkách 5, 6)

Z regionálneho hľadiska až 100 % samospráv vyzdvihuje manažérske aspekty spolupráce, až následne ekonomické aspekty. Ekonomické aspekty sú najmenej vnímané v samosprávach Žilinského kraja. Ekonomické aspekty sú najsilnejšie vnímané v Košickom kraji.

Tabuľka 5: Vnímanie prínosov medziobecných spolupráce

	Administratívna oblasť							
	BBK	BAK	KEK	NR	POK	TNK	TTK	ŽIK
A	52,5%	100,0%	41,9%	60,0%	51,6%	47,1%	54,2%	54,9%
B	72,5%	62,5%	76,7%	67,5%	75,0%	88,2%	83,3%	58,8%
C	32,5%	50,0%	30,2%	45,0%	40,6%	26,5%	20,8%	49,0%
D	15,0%	0,0%	0,0%	12,5%	7,8%	0,0%	4,2%	7,8%

Zdroj: vlastné spracovanie

Z pohľadu veľkosti samospráv sa pozitívne vyjadrili k manažérskym, ekonomickým a sociálnym aspektom 100 % podielom samosprávy veľkosti 20000 až 49999 obyvateľov. Malé obce do 1999 obyvateľov pozitívne vnímajú hlavne ekonomické efekty. Manažérsky aspekt spolupráce vnímajú pozitívne len 49, 8 % samospráv. Sociálny aspekt samosprávy bol vo všeobecnosti v menších samosprávach vnímaný nedostatočne. Aj keď je nutné dodať, že ostatné aspekty môžu priniesť dodatočné efekty v tejto oblasti.

Tabuľka 6: Vnímanie aspektov prínosov medziobecných spolupráce rôznymi veľkostnými skupinami obcí

	Veľkostná skupina obce				
	do 1999 obyv.	od 2000 do 4999 obyv.	od 5000 do 9999 obyv.	od 10000 do 19999 obyv.	od 20000 do 49999 obyv.
A	49,8%	72,4%	66,7%	57,1%	100,0%
B	71,8%	75,9%	83,3%	85,7%	100,0%
C	37,1%	34,5%	33,3%	28,6%	100,0%
D	7,3%	3,4%	0,0%	0,0%	33,3%

Zdroj: vlastné spracovanie

Nasledujúca tabuľka prezentuje oblasti spolupráce samospráv. Najviac samospráv spolupracuje v oblasti verejnoprospešných činností a odpadového hospodárstva. Najmenej (mestá aj obce) je to v oblasti verejného osvetlenia.

Tabuľka 7: Oblasti spolupráce v rámci medziobecnej spolupráce

	Total	Štatút	
		mesto	obec
A	40,4%	41,2%	40,4%
B	47,3%	58,8%	46,5%
C	11,4%	11,8%	11,4%
D	2,4%	0,0%	2,6%
E	21,2%	5,9%	22,4%
F	9,4%	17,6%	8,8%
G	26,5%	41,2%	25,4%
H	16,7%	11,8%	17,1%

Zdroj: vlastné spracovanie

Kde: A - verejnoprospešné činnosti; B - zber, zvoz a likvidácia komunálneho odpadu; C - údržba ciest; D - správa verejného osvetlenia; E - spoločné verejné obstarávanie; F - spolupráca na báze spoločného obecného podniku; G - spolupráca na báze zmluvy o zabezpečení služby; H – iné; (použité aj v tabuľkách 8, 9)

Z regionálneho hľadiska najviac samospráv spolupracuje v Žilinskom kraji v oblasti odpadového hospodárstva a najmenej v Trenčianskom kraji. Samosprávy pomerne slabo spolupracujú v oblasti zabezpečenia údržby miestnych komunikácií, kde by sa práve mohli prejavovať ekonomické efekty spojené s úsporami z rozsahu. Spoločné verejné obstarávanie je tiež oblasťou s možnými pozitívnymi efektami, v tomto prípade ale vznikajú problémy so zabezpečením koordinácie obstarávaní. Rôzne potreby vznikajú v rôznych časových horizontoch.

13

Tabuľka 8: Oblasti spolupráce v rámci medziobecnej spolupráce z regionálneho pohľadu

	Administratívna oblasť							
	BBK	BAK	KEK	NR	POK	TNK	TTK	ŽIK
A	44,4%	28,6%	29,4%	29,0%	35,4%	58,6%	52,6%	43,9%
B	44,4%	57,1%	35,3%	54,8%	41,7%	27,6%	52,6%	70,7%
C	8,3%	0,0%	17,6%	16,1%	10,4%	6,9%	0,0%	17,1%
D	0,0%	0,0%	5,9%	9,7%	2,1%	0,0%	0,0%	0,0%
E	19,4%	57,1%	29,4%	29,0%	10,4%	31,0%	10,5%	14,6%
F	16,7%	0,0%	8,8%	12,9%	10,4%	6,9%	10,5%	2,4%
G	30,6%	14,3%	23,5%	35,5%	35,4%	24,1%	10,5%	19,5%
H	19,4%	14,3%	8,8%	25,8%	16,7%	10,3%	15,8%	19,5%

Zdroj: vlastné spracovanie

Z pohľadu veľkosti samospráv sa najpozitívnejšie v priemere k všetkým oblastiam vyjadrili samosprávy veľkosti 20000 až 49999 obyvateľov. Sú to samosprávy, ktoré sa v predchádzajúcich prípadoch najviac prikláňali k významu medziobecnej spolupráce. V priemere najmenšia miera spolupráce bola zaznamenaná pri samosprávach o veľkosti 2000 až 4999 obyvateľov.

Tabuľka 9: Oblasť spolupráce v rámci medziobecnej spolupráce rôznymi veľkostnými skupinami obcí

	Veľkostná skupina obce				
	do 1999 obyv.	od 2000 do 4999 obyv.	od 5000 do 9999 obyv.	od 10000 do 19999 obyv.	od 20000 do 49999 obyv.
A	41,0%	34,6%	33,3%	33,3%	100,0%
B	47,8%	34,6%	33,3%	83,3%	100,0%
C	11,7%	7,7%	0,0%	16,7%	50,0%
D	2,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
E	20,0%	38,5%	0,0%	0,0%	50,0%
F	9,3%	3,8%	16,7%	16,7%	50,0%
G	24,9%	26,9%	50,0%	33,3%	100,0%
H	17,1%	19,2%	16,7%	0,0%	0,0%

Zdroj: vlastné spracovanie

Poslednou oblasťou boli dôvody, prečo samosprávy nevstupujú do medziobecnej spolupráce. V prípade miest až 66,7 % predstaviteľov uviedlo dôvody nezájmu okolitých samospráv k medziobecnej spolupráci. V prípade obcí bol hlavným dôvodom nedostatok finančných prostriedkov. Z tohto dôvodu je paradoxným výsledok dôvodov spolupráce práve kvôli získaniu dodatočných zdrojov.

Tabuľka 10: Dôvody nerealizácie medziobecnej spolupráce

	Total	Štatút	
		mesto	obec
A	4,0%	0,0%	4,1%
B	27,0%	66,7%	25,4%
C	5,6%	33,3%	4,9%
D	65,1%	66,7%	65,6%
E	4,0%	0,0%	4,1%

Zdroj: vlastné spracovanie

Kde: A - administratívne prekážky, B - nezáujem okolitých obcí, C - nezáujem zo strany našej obce, D - chýbajúca podpora napríklad ekonomickými nástrojmi, či poskytnutím právneho servisu, E – iné; (použité aj v tabuľkách 11,12)

Z regionálneho hľadiska bol pri všetkých krajoch najväčším dôvodom chýbajúca podpora ekonomickými nástrojmi. Najviac je tento problém vnímaný v samosprávach Banskobystrického, ale aj Bratislavského kraja. Administratívne prekážky nie sú vo všetkých krajoch vnímané ako problém.

Tabuľka 11: Dôvody nerealizácie medziobecnej spolupráce - regionálne hľadisko

	Administratívna oblasť							
	BBK	BAK	KEK	NR	POK	TNK	TTK	ŽIK
A	5,0%	0,0%	4,5%	0,0%	2,8%	0,0%	0,0%	20,0%
B	15,0%	14,3%	18,2%	36,4%	33,3%	0,0%	50,0%	40,0%
C	5,0%	14,3%	9,1%	0,0%	2,8%	12,5%	8,3%	0,0%
D	85,0%	71,4%	63,6%	45,5%	69,4%	50,0%	50,0%	60,0%
E	0,0%	0,0%	4,5%	9,1%	2,8%	12,5%	0,0%	10,0%

Zdroj: vlastné spracovanie

Z pohľadu veľkostí samospráv vnímajú ako problém spolupráce administratívne prekážky samosprávy od 2000 do 4999 obyvateľov. Nezáujem okolitých obcí je negatívne vnímaný pri samosprávach od 20000 do 49999 obyvateľov (100 %).

Tabuľka 12: *Dôvody nerealizácie medziobecnej spolupráce - veľkosť obcí*

	Veľkostná skupina obce			
	do 1999 obyv.	2000 - 4999 obyv.	5000 - 9999 obyv.	20000 - 49999 obyv.
A	2,7%	22,2%	0,0%	0,0%
B	25,7%	33,3%	0,0%	100,0%
C	4,4%	11,1%	50,0%	0,0%
D	67,3%	44,4%	50,0%	50,0%
E	4,4%	0,0%	0,0%	0,0%

Zdroj: vlastné spracovanie

Nezáujem zo strany samotnej obce je najviac vnímaný pri samosprávach od 5000 do 9999 obyvateľov. Nedostatok finančných prostriedkov je najviditeľnejší pri najmenších samosprávach. Obce sa zapájajú do medziobecnej spolupráce najmä z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov a odborného personálu na výkon im zverených funkcií. Zriedkavejšie to je z dôvodu neefektívnosti ich výkonu. Významným faktorom ovplyvňujúcim medziobecnú spoluprácu je náročný výkon samosprávnych funkcií (popri výkone originálnych kompetencií obcí je to aj výkon funkcií delegovaných na miestne samosprávy z orgánov štátnej správy - prenesené kompetencie). Na obce je delegovaný výkon kompetencií štátnej správy, ktorý nie je vždy krytý (a vyčíslený) príslušným finančným transferom. Obce podľa slovenskej legislatívy nemôžu odmietnuť výkon úloh, ktorú na nich delegovala zákonom NR SR. Ústava SR a zákon o obecnom zriadení zároveň stanovujú, že obec môže vykonávať úlohy len vtedy, ak sú na ňu súčasne zo zákona delegované aj finančné prostriedky. Ak teda obce zo svojich rozpočtov financujú úlohy štátnej správy, konajú v rozpore so zásadami správy majetku obce, financovania obce, tvorby a rešpektovania rozpočtu obce. Medziobecná spolupráca umožňuje obciam akumulovať finančné a personálne zdroje a efektívne ich aj využívať. Ak opomenieme medziobecnú spoluprácu v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ktorá sa týka najmä oblasti komunálneho odpadu, čistenia odpadových vôd, rozvoja cestovného ruchu, ochrany životného prostredia, vzdelávania, spoločných projektov infraštruktúry atď., tak práve medziobecná spolupráca v oblasti administratívno-správnej tvorí v súčasnosti základ fungovania spoločných obecných úradov. Obce mali možnosť medziobecnej spolupráce formu SOÚ už od roku 1990 v zmysle zákona o obecnom zriadení, no nevyužívali ju (Žárska, 2018).

15

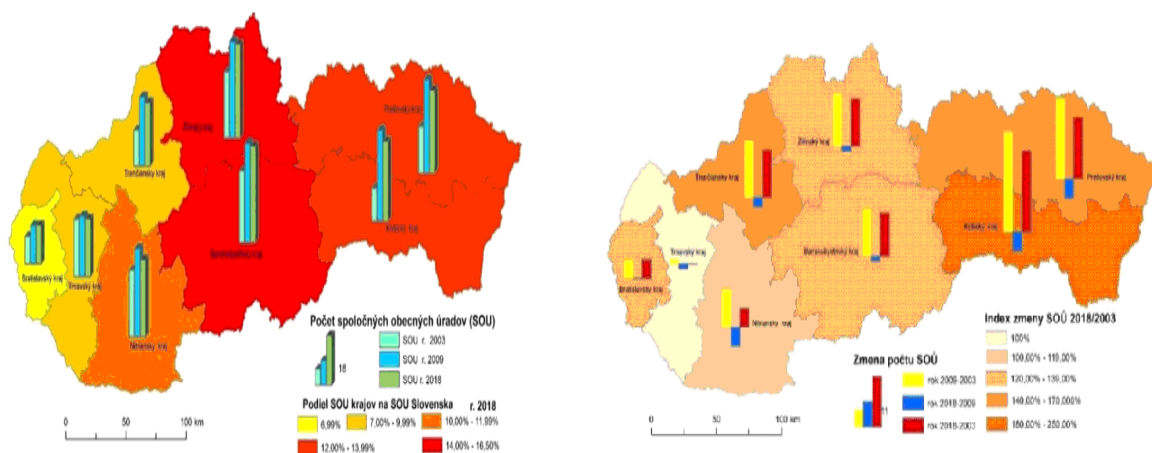
Vznik prvých SOÚ v SR bol spojený s dôležitým medzníkom v procese reformy verejnej správy datovaný v roku 2002. V tom čase prešli prvé kompetencie štátnej správy na územnú samosprávu (Zákon č. 416/2001). Tak, ako jednotlivé kompetencie postupne až do roku 2004 prechádzali v jednotlivých etapách na obce, tak sa zvyšoval počet novovzniknutých spoločných obecných úradov. Ich obsahom činnosti bol najmä výkon stavebného zákona v praxi (spoločný stavebný úrad), ďalšie sa sústredili na regionálne školstvo t.j. výkon a metodické riadenie škôl a školských zariadení, sociálne služby (napr. opatrovateľská služba), ochrana životného prostredia, pozemné komunikácie, vodné hospodárstvo a pod. (Nižnanský, 2005). Ako metodická pomoc pre vytváranie spoločných obecných úradov v tej dobe bol vydaný „Metodický návod Ministerstva vnútra SR číslo 202-2002/02103 z 11. apríl 2002 na vytváranie spoločných obecných úradov“. Počet a vykonávané kompetencie sa plynutím času menili. Dynamiku vývoja SOÚ zobrazujú tabuľka 13 a následne obrázky 1 a 2.

Tabuľka 13: Počet spoločných obecných úradov podľa krajov v SR

Kraj	SOÚ k 31.08.2003	SOÚ k 20.04.2009	SOÚ k 30.9.2018
Bratislavský kraj	10	14	14
Trnavský kraj	21	22	21
Trenčiansky kraj	13	25	23
Nitriansky kraj	24	32	28
Žilinský kraj	24	35	34
Banskobystrický kraj	26	36	35
Prešovský kraj	17	34	30
Košický kraj	12	33	29
Spolu	147	231	221

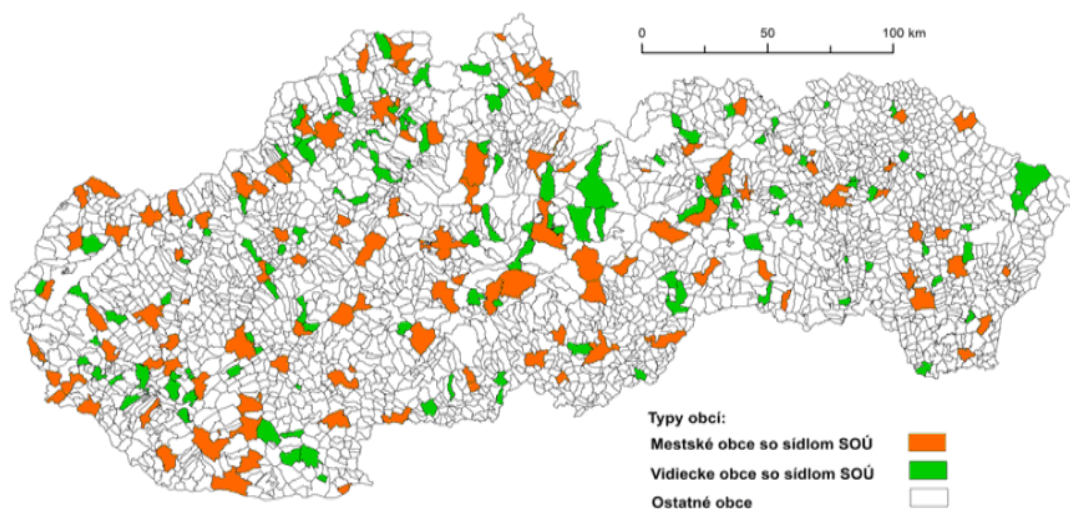
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe genézy údajov uvedených v Zozname spoločných obecných úradov vedenom sekciou verejnej správy Ministerstva vnútra SR

Nasledujúce obrázky graficky znázorňujú vývoj, jeho dynamiky a lokalizáciu SOU.

Obrázok 1: Vývoj spoločných úradov a ich dynamika vývoja v krajoch Slovenska v rokoch 2003, 2009, 2018

16

Zdroj: vlastné spracovanie, 2020

Obrázok 2: Rozmiestnenie obcí s lokalizáciou spoločného úradu na území Slovenska

Zdroj: vlastné spracovanie, 2020

V súčasnosti je jediná platná legislatíva, ktorá inštitút spoločného obecného úradu (SOU) upravuje s účinnosťou od 1. januára 2002 podľa Zákona NR SR č.453/2001 Z. z., ktorým sa zmenil Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov. Podľa spomínanej legislatívy povinnosťou obce, ktorá je sídlom spoločného obecného úradu je („podľa § 20a ods. 5 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov obec, ktorá je sídlom spoločného obecného úradu), predkladať správu o činnosti a hospodárení spoločného obecného úradu (ďalej len "správa") ministerstvu vnútra do 31. marca za dva predchádzajúce kalendárne roky. Obsah správy určí Ministerstvo vnútra v súčinnosti s Ministerstvom financií Slovenskej republiky a zverejní na svojom webovom sídle. Ministerstvo vnútra SR v súvislosti s touto povinnosťou podávania správ SOÚ štandardizoval pilotne proces podávania týchto správ koncom roka 2019, so zavedením nového elektronického systému na podávanie správ SOÚ za účelom evidencie, porovnávania výkonov a hospodárenia pre spoločné úrady.

Tabuľka 14: *Prehľad spoločných obecných úradov v evidencii Ministerstva vnútra SR (stav k 30. 9. 2018) podľa druhu vykonávaných kompetencií*

Vykonávané pôsobnosti	počet SOU	% zastúpenie
stavebný poriadok	188	85,07
špec. stavebný úrad pre miestne a účelové komunikácie	121	54,75
školsťvo	100	45,25
územné plánovanie	78	35,29
ochrana prírody a krajiny	73	33,03
štátna vodná správa	61	27,60
sociálne veci	50	22,62
ochrana ovzdušia	35	15,84
ochrana pred povodňami	17	7,69
regionálny rozvoj	15	6,79
odpadové hospodárstvo	8	3,62
PaM škôl a školských zariadení	8	3,62
vyvlastňovacie konanie	6	2,71
zdravotníctvo	5	2,26
PaM	4	1,81
telesná kultúra	4	1,81
ochrana pred požiarmi	2	0,90
PaM a spracovanie miezd všetky obce	2	0,90
priestupky a správne konanie	1	0,45

Zdroj: https://www.minv.sk/?prehlad_SOU_a_vlastne_spracovanie

Na základe Prehľadu spoločných obecných úradov v evidencii Ministerstva vnútra SR (stav k 30. 9. 2018) bolo v SR monitorovaných 221 spoločných obecných úradov. Podľa vykonávaných pôsobností 58 (26,2 %) z nich vykonávalo činnosti spojené len z jednou kompetenciou. Väčšina SOU vykonávala činnosti s dvomi a viac vykonávanými pôsobnosťami. Bola spracovaná kvantitatívna analýza SOÚ

Najviac vykonávanými pôsobnosťami v SOU je stavebný poriadok, činnosť špecializovaného stavebného úradu pre miestne a účelové komunikácie a školsťvo. Zameranie (vykonávané pôsobnosti) SOU súvisí nielen s prechodom kompetencií zo štátu na obce, ale aj z objektívnymi podmienkami vývoja v krajine, ako sú: zvýšenie výstavby rodinných domov v obciach, spôsobené migráciou rodín z miest na „dedinu“ a teda tendencia presídlenia rodín z miest na dedinu, ale aj s legislatívnymi zmenami v jednotlivých oblastiach výkonu kompetencií. Druh vykonávaných pôsobností SOU je závislý aj na subjektívnych – prevažne ľudských faktoroch. Čím je zákon a vykonávacie predpisy zložitejšie a vyžadujú si vyššiu odbornosť zamestnancov, a čím je takýchto odborníkov na trhu práce menej, tým skôr sú ochotné obce viac spolupracovať. Z údajov uvedených v tabuľke je taktiež zrejmé, že dôvodom pre medziobecnú spoluprácu sú pre určité samosprávy a regióny aj zabezpečovanie kompetencií, ktoré nie sú prenesené zo štátu, ale sú originálne. Toto je dôležitý fakt pre návrhy a modely fungovania

spoločných úradov do budúcnosti. V zmysle zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov bola pre obce možnosť vzájomnej spolupráce zakotvená už dávnejšie, obce ju ale nevyužívali. Kompetencie, ktoré vykonávali, si to buď veľmi nevyžadovali, alebo, čo je druhá a veľmi častá alternatíva, na svoje originálne pôsobnosti, najmä malé obce, rezignovali. S prenesením väčšieho množstva kompetencií sa na obce prenieslo aj väčšie množstvo zodpovednosti za ich výkon. Markantné je to najmä pri prenesenom výkone štátnej správy, kde obce nekonajú vo vlastnom mene, ale v mene štátu - obec je len na základe zákona poverená jej výkonom. Štát, na základe ustanovení ústavy a zákonov, je povinný náklady takto preneseného výkonu štátnej správy hradiť. Počas prieskumu v roku 2004 bola jednou z hlavných pripomienok zo strany predstaviteľov obcí tá, že štát si neplní dôsledne svoju ústavnú povinnosť a prostriedky, ktoré na účely preneseného výkonu štátnej správy prenáša na obce, sú na tento výkon nepostačujúce. Od roku 2004 štát vo viacerých oblastiach rozhodol o činnostiach samospráv, ale bez adekvátne vyčlenených zdrojov na uvedené činnosti. V priebehu rokov 2002 – 2019, ale predovšetkým v rokoch 2002-2007 sa snažili niektoré mestá efektívne využiť svojich zamestnancov najmä v oblastiach stavebnej činnosti pre okolité obce. Preto prvé SOU mestá vytvárali preto, aby nemuseli prepustiť svojich zamestnancov. Tak, ako sa postupne menili požiadavky občanov na kvalitu života a bývania sa v období najmä po roku 2010 začali občania miest (nielen veľkých) postupne sťahovať do okolitých obcí. Satelitné obce reagovali na tieto potreby tak, že zvýšili svoju aktivitu v oblasti ponuky stavebných pozemkov. Okrem rekonštrukcie starších objektov obce čoraz viac zohrávali svoju úlohu vo výstavbe nových obytných zón, ale aj priemyselných zón. Stavebná činnosť už bola v takýchto obciach významnou aktivitou. Aj v mestách sa stavebné a rekonštrukčné aktivity rozširovali. Mestá, ktoré predtým z uvedeného dôvodu vstupovali zo SOU prestali mať záujem o zdieľanie svojich zamestnancov v prospech okolitých obcí. Iný model SOU po prenesení kompetencií v oblasti stavebnej činnosti zo štátu na samosprávy vznikol ako podnet jednotlivcov, ktorí riadili alebo aktívne pracovali v rámci bývalých okresných úradov, odborov zameraných na stavebnú činnosť. Tí odborní referenti, ktorí zabezpečovali personálne a odborne jednotlivé obce v podstate v rámci SOU, následne v rámci vytvorených SOÚ realizovali aj činnosti pre jednotlivé obce, ktoré vstúpili do SOU. Okrem toho tieto SOU využívali 2 dôležité aspekty: priestory, ktoré boli umiestnené v budovách bývalého okresného úradu a tiež aj ľudské zdroje, ktoré pre obce odborne zabezpečovali služby. Okrem toho, rovnocenné postavenie obcí v zoskupení – SOU dávalo väčšiu záruku na udržateľnosť SOU. Budovy okresných úradov a teda aj priestory nových SOU boli veľmi dobre prístupné verejnou dopravou.

Záver

Hlavnou úlohou nových spoločných úradov musí byť poskytovanie kvalitných, vysoko odborných servisných služieb pre samosprávy, ktoré sú jeho súčasťou. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné zabezpečiť kvalifikovanú pracovnú silu, ktorá bude systematicky pracovať na svojom zdokonaľovaní a zvyšovaní vlastných odborných, komunikačných, ekonomických, ako aj manažérskych kompetencií. Na to, aby bolo možné dosiahnuť zlepšenie procesov v rámci poskytovaných verejných služieb prostredníctvom medziobecnej spolupráce formou spoločných úradov, bolo potrebné uskutočniť prieskum v oblasti vnímania potreby v súčasnosti fungujúcich spoločných úradov. Z uskutočnenej analýzy vyplýva, že viac ako 70 % (77,4 %) oslovených samospráv si myslí, že najväčší prínos SOU je v odbornej príprave podkladov na rozhodovacie činnosti príslušných starostov v správnom konaní. Celkovo 8,7 % dopytovaných samospráv sa domnieva, že prínos je v odbornej príprave návrhov na normotvornú právomoc obcí (príprava návrhov všeobecne záväzných nariadení obce) a 6,6 % sa domnieva, že hlavný prínos je v činnostiach spoločnej podateľne a úprave písomnosti. V týchto dvoch skupinách sa nachádzajú výlučne obce. Prínos pre obce aj mestá v rovnakej miere vnímajú predstavitelia samospráv v príprave podkladov na rozhodovanie obecných zastupiteľstiev príslušných obcí a orgánov nimi zriadených (4,5 %). Z ostatných prínosov uvádzajú zástupcovia samospráv prínosy v oblasti kvality a odbornosti vykonávaných služieb primárne v oblasti stavebných konaní, životného prostredia, miezd atď. Niektorí zástupcovia samospráv si myslia, že činnosť SOÚ je obmedzená z dôvodu nedostatočného financovania.

Použité zdroje:

BALÁŽOVÁ, E. a kol. 2020. *Výkon kompetencií miest v SR*. Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre. ISBN: 978-80-552-2281-3 [online] [cit. 2021-5-17]. Dostupné na : [HTTPS://WWW.RESEARCHGATE.NET/PUBLICATION/346927069_VYKON_KOMPETENCII_Miest_v_SR](https://www.researchgate.net/publication/346927069_VYKON_KOMPETENCII_Miest_v_SR).

ČUKAN, J. et al.: Kultúrny potenciál Slovákov v Banáte. Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec 2018. ISBN 978-86-7103-510-1.

ČUKAN, J. et al.: Kultúrny potenciál Slovákov v Chorvátsku. UKF v Nitre, Nitra 2017. ISBN 978-80-558-1234-2.

ČUKAN, J. et al.: Kultúrny potenciál Slovákov v Rumunsku. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2019. ISBN 978-973-107-155-8.

FICHNOVÁ, K.: Reflection on the creative process in media communication and marketing. In: European Journal of Science and Theology. Romania: 2016. Volume12 , Issue5, p. 227-236. eISSN 1842-8517.

JURÍČKOVÁ, Z. a kol. 2020. *Environmental impacts and attitudes of agricultural enterprises for environmental protection and sustainable development*. In Agriculture. ISSN 2077-0472 online, 2020, vol. 10, no. 10, article number 400 [19s.]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3390/agriculture10100440>>.

MICHALÍK, B. 2015. Akulturačné procesy v prostredí dolnozemsých Slovákov. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2015. ISBN 978-973-107-103-9.

Metodický návod Ministerstva vnútra SR číslo 202-2002/02103 z 11. apríl 2002.

NIŽŇANSKÝ, V., (2005). *Decentralizácia na Slovensku. Bilancia nekonečného príbehu (1995-2005)*. Bratislava: Úrad vlády SR. ISBN 80-969447-1-1.

PONDĚLÍČEK, M. a kol. 2018. *Územní limity jako nástroj podpory nebo brzda pro rozvoj cestovního ruchu?* In: XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2018. pp. 611-617. ISBN 978-80-210-8970-9.

Prehľad spoločných obecných úradov [online] [cit. 2021-5-17] Dostupné na: https://www.minv.sk/?prehlad_SOU.

STORPER, M. 1997. *The Regional world territorial development in a global economy*. New York: Guilford press, 1997. 338 s. ISBN 9781572303157.

Zákon NR SR č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky.

Zákon SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

- Zákon č. 453/2003 Z. z. Zákon o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ŽÁRSKA, E. 2018. *Medziobecná spolupráca ako efektívny nástroj správy obcí*. In XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2018. pp. 398-403. ISBN 978-80-210-8970-9.

- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

PodĎakovanie

Vedecká štúdia bola financovaná prostredníctvom Národného projektu Modernizácia miestnej územnej samosprávy a projektu VEGA 1/0514/20 - The Application the Concept of Corporate Social Responsibility in Public Sector Organizations.

NEGATIVNÍ DOPADY STAVEBNÍCH ÚPRAV NA OKOLNÍ NEMOVITOSTI

NEGATIVE IMPACTS OF CONSTRUCTION WORK ON SURROUNDING REAL ESTATE

Bc. Petr Málek
MPit@seznam.cz

Klíčová slova:

Pohoda bydlení, soukromí, kvalita prostředí, řadová zástavba, funkce zeleně, typologie bydlení, rekreace

Keywords:

Comfort of living, privacy, quality of environment, terraced buildings, function of greenery, typology of living, recreation

Abstrakt:

Článek analyzuje negativní dopady stavebních úprav do soukromí obyvatel v řadových městských zástavbách. Formou případové studie je prozkoumán konkrétní případ ve sledované lokalitě a jsou vyhodnoceny postupy stavebního úřadu. Článek navrhuje soubor opatření a nástrojů, které umožní chránit soukromí ostatních v případě dodatečných stavebních úprav.

Abstract:

This article analyzes the negative impacts of building modifications on the privacy of inhabitants in urban terraced buildings. In the form of a case study, a specific example in a monitored locality is studied and the procedures of the Building Authority are evaluated. This thesis proposes a set of measures and tools that can protect the privacy of other inhabitants in case of supplementary building modifications.

21

Úvod

Kvalita prostředí, pohoda bydlení a soukromí je a bylo vždy téma velmi aktuální a rozsáhlé, které je pro člověka velmi podstatné. Bydlení vytváří nepostradatelnou a základní potřebu každého člověka a rodiny pro zachování soukromí, trávení společných chvil, odpočinek a rekreaci. Bydlení také vytváří zásadní pocit bezpečí a sociální jistotu.

Článek se zaměří na velmi tenkou hranici, kdy může být necitlivým stavebním zásahem jiného vlastníka v okolí nebo chybným postupem úřadu vážně narušena nebo dokonce trvale zničena pohoda bydlení vlastníků okolních nemovitostí. Takové případy rychle přibývají a jeden z nich bude analyzován a řešen v této práci. Faktem je, že zásahy takového charakteru, kdy dochází k omezení nebo dokonce ke zničení pohody bydlení jako duch místa /genius loci/, jsou pro dotčené vlastníky velmi traumatizujícím zážitkem a jsou jimi také velmi silně emočně vnímány. Situace bývají ještě komplikovanější, když je navíc negativní zásah špatně řešen a posouzen příslušnými úřady a institucemi, které mají takovým zásahům předcházet, případně poškozené vlastníky hájit. Takové spory vznikají v různých typech zástavby jak v městské i vesnické periférii, ale i v okrajové rozptýlené zástavbě. Největší riziko a poměrně složitější nárok na udržitelnost pohody bydlení však představují husté zástavby a řadové domy.

Obsah článku řeší také problematiku funkce zeleně ve městě právě v těchto lokalitách, kdy zezeň zastává významnou funkci v otázce členění prostoru. Vytváření zelených stěn slouží jako ochrana před pohledy cizích osob do soukromých prostorů zahrady a domu. Zezeň je zásadním architektonickým prvkem pro kompozici, dynamiku a příjemné vnímání prostoru.

Cíl článku

Cílem článku je navrhnout postup jako nástroj, který pomůže zamezit negativním imisím a zásahům ze strany okolních vlastníků v případě stavebních úprav. Tento nástroj může být nápomocen udržet pohodu bydlení a kvalitu prostředí ve vztahu k okolním nemovitostem. Také by měl pomoci snížit rizika spojené s dopadem do práv jiným vlastníkům formou negativních imisí. Článek také nastiňuje komplikovanost a aplikaci obsahu § 1017 dle nového občanského zákoníku do běžného života v řadových lokalitách s úzkými pozemky vedle sebe.

Řadová zástavba a její základní charakteristiky

Základní charakteristikou pro řadové domy je především forma, do které řadové domy spadají. Jedná se o formu skupinových domů. Typickým prvkem takové výstavby je těsná návaznost jednotlivých štítových ploch a zahrádek, umístěných většinou na šířku samotných objektů i na omezenou délku. Ve městech je v případě blokové obvodové zástavby obvykle délka zahrad ukončena zahradou domu v protilehlé části. Důvodem takové výstavby byla nižší ekonomická nákladovost jak na samotnou výstavbu, tak i na vytápění a využití prostoru, což autor popisuje i v bodě hodnocení kvality bydlení řadové výstavby (Vlček, a další, 2001 - 2007).

Obrázek 1: *Typická řadová zástavba*

Zdroj: vlastní zpracování

Poměrně velká část takové výstavby nemá vjezd a vstup do domu je z ulice. Od vstupu navazuje chodbová část, která vede k zahradě v uzavřeném bloku. Řadové zástavby jsou nejen ve městech, ale i na vesnicích, kde je u řadového domu často také hospodářské příslušenství. S tímto souvisí obvyklá možnost přístupu do zahrad ulicovým předělem mezi zahradami. Je tak vytvořena obslužná komunikace.

Další ukázkou řadové výstavby je soubor řadových domů architekta Josefa Mudry v Hradci Králové. Domy s velmi bohatou fasádní výzdobou, které mají venkovský charakter, dvorek a předzahrádku se nacházejí v ulici Vrchlického na Pražském Předměstí (Zikmund, 2017).

Obrázek 2: Soubor řadových domů architekta Josefa Mudry v Hradci Králové

Zdroj: Zikmund, 2017

Méně komfortní jsou výstavby řadových domů ve městech, především u dělnických řadových kolonií vystavěných kolem roku 1930. U těchto domů nebývá předzahrádka ani příjezd. Vstup do domu navazuje přímo na chodník a komunikaci, (Kalina, a další, 2014).

Obrázek 3: Brněnské dělnické kolonie

Zdroj: Kalina, a další, 2014

V těchto lokalitách docházelo k častým požárům, což se později řešilo změnou výstavby posunutím jednotlivých domů nebo formou tzv. řetězové zástavby. Takový způsob řadové výstavby vytváří přechod mezi dvojdomky a řadovou zástavbou. Jsou vytvořeny domy se spojovacími články, jimiž jsou například garáže nebo jiné funkční stavby. K řadovým domům patří obvykle pozemky o výměře přibližně 300 m², někdy pouze 150 m². Počet obyvatel popisované řadové výstavby bývá obvykle 180 až 250 obyvatel/ha (Kalina, a další, 2014).

Na venkově se u řadových rodinných domů nachází v zadní části pole a hospodářské stavení. V některých venkovských lokalitách jsou součástí domů i hospodářské průjezdy z návsi a ulic. Tyto průjezdy byly nutností k hospodářskému využití a obslužnosti (Kruml, © 2020).

Obrázek 4: *Zemědělský řadový dům v Lanžhotě s hospodářským průjezdem z hlavní komunikace a zdobeným vstupním portálem*

Zdroj: Kruml, © 2020

Výše popsaná řadová zástavba je z hlediska rozmístění velmi těsná a pro pocit soukromí může být tento faktor omezující. Ke zlepšení tohoto prostředí může napomoci zeleň. Funkce zeleně a její vliv na zlepšení kvality prostředí budou analyzovány v následující kapitole.

Řadová rodinná výstavba a dům ve městě, nevýhody pro pohodu bydlení

Zásadním problémem u těchto domů je samotná obslužnost. Řadové domy jsou stavěné s předním průčelím a vstupem do ulice ke komunikaci, zatímco v zadním průčelí je určitá výměra pozemku, který slouží jako zahrada a tvoří tak venkovní obytný prostor (Hnilička, 2012).

Nejčastěji je jediným možným přístupem do zahrady chodba, která vede vnitřním prostorem domu. To znamená nemalé komplikace jak v samotném užívání a udržování zahrady, ale také při přesunu všeho, co k údržbě zahrady a domu vlastník potřebuje. Vše se musí přenášet či jinak přesunovat právě jenom chodbou, která je propojena se zahradním prostorem. Příkladem jsou městské, původně dělnické řadové kolonie z let 1920–1930. Tyto kolonie umožňovaly lidem, kteří se v procesu urbanizace stěhovali z vesnic do města za práci, využít zahrádky i pro omezený chov drobné domácí zvěře a pěstiteckou činnost, tak jak bylo jejich zvykem z vesnic. Vjezdy mezi domy byly spíše ojedinělé (Kalina, a další, 2014).

Dalším podstatným problémem je soukromí, které je samo o sobě vlivem těsné zástavby omezené a lidé tak na zahrádkách mezi sebou slyší skoro každé slovo a mají možnost sledovat jeden druhého, což není pro většinu lidí příjemné. Vytvoření pohody bydlení je základním pilířem ke spokojenému životu. Člověk je sice tvor společenský, ovšem zachování soukromí je pro něj nezbytné. V rámci řadové zástavby sice může vzniknout přátelská atmosféra a dobré sousedské vztahy, ale to se může rychle změnit s příchodem jiných vlastníků nebo změnou životního stylu. Současná doba je na soukromí velmi náročná i vzhledem k hektickému stylu života (chytře-bydlení.cz, © 2011).

Nejvýznamnějším požadavkem je požadavek na vizuální soukromí na pozemku, tj. zamezení výhledu druhých. Tento požadavek lze řešit několika možnostmi, mezi něž patří zejména vyšší ploty s neprůhledným efektem, živé ploty nebo stěny apod. Důležité je v tomto případě využití zeleně a stromů jako nejvhodnějšího způsobu docílení soukromí a estetiky se všemi výhodami, která zeleň pro život ve městě přináší nejen v řadové zástavbě (chytře-bydlení.cz, © 2011).

Funkce zeleně v řadové zástavbě

Velmi pozitivní funkcí zeleně je kladný psychologický efekt pro člověka všeobecně. V řadové zástavbě, kdy jsou zahrádky ve vzájemné těsné návaznosti, zeleň často vytváří po obvodu těchto zahrádek tzv. zelené dělící stěny, které kombinují listnaté a jehličnaté dřeviny, případně i keře. Stejnou funkci zastávají samotné stromy jako solitéry. Vytváří velmi důležitý pocit bezpečí, klidu a relaxace pro efektivní využití prostoru zahrádek. Zeleň lze označit jako významný přírodní estetický prvek. Důležitá je také klimatická funkce a v ní „pufrační“ úloha zeleně pro prostředí. Nelze opomenout také hygienickou a psychologickou funkci, kdy dochází k ovlivnění orientace v prostoru a příznivému vlivu na pozitivní myšlení (Pondělíček, 2020).

Následující obrázek ukazuje řešení nové výstavby, kde je zeleň navržena jako důležitý dělící prvek pro vzájemné soukromí vlastníků.

Obrázek 5: Příklad řešení návrhu nové výstavby

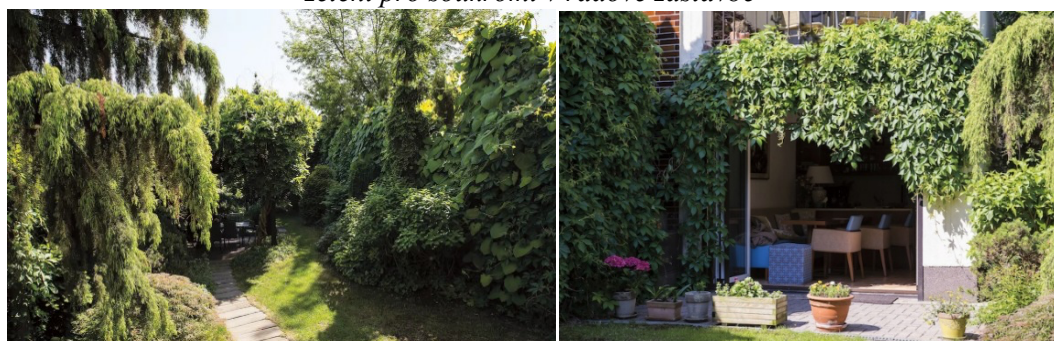

Zdroj: (Možný, a další, © 2020)

V těchto lokalitách bývá velmi stísněný prostor pro relaxaci a jednou z možností, jak tento prostor zvelebit je soubor stromů nebo keřů. Pro člověka je v takovém prostoru relaxace příjemnější a obyvatelé se cítí dobře nejen v zahradách, ale i ve svých domech. Vzhledný je potom také samotný pohled do zahrady z vnitřního prostoru domu (Růžičková, 2018).

V řadové zástavbě obvykle převažují stromy, které jsou celoročně zelené, tj. jehličnany, zejména různé druhy smrků, borovice, jedle, cypríše, jalovce, tuje apod. Následující snímky zachycují pohledy směrem od domu do prostoru zahrady, kdy zeleň vytváří ideální zelenou stěnu a vytváří soukromí i pro posezení.

Obrázek 6: Zeleň – pohled z domu do zahrady a propojenost obytného prostoru domu se zahradou i zelení pro soukromí v řadové zástavbě

Zdroj: Růžičková, 2018, foto: Jan Handrejch, Právo

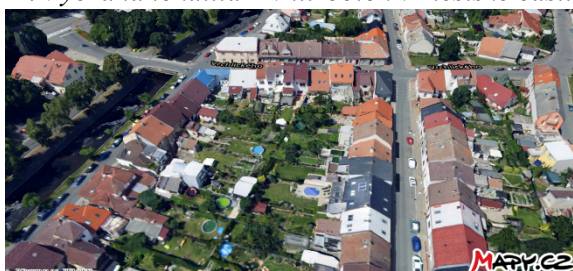
Zeleň zároveň chrání pohodu vlastníka ve vnitřním prostoru obytných místností. Celkově tedy lze hodnotit zeď jako základní a nepostradatelný prvek pro kvalitu prostředí a pohodu bydlení z výše uvedených důvodů a obzvláště je velmi důležitá u stísněné řadové zástavby.

Jak již bylo výše uvedeno, udržitelnost pohody bydlení v městské řadové zástavbě je z důvodu těsně přiléhajících vedlejších objektů velmi náročná. Zákony a normy, které upravují právo na bydlení, na přiměřenou životní úroveň, ale také právo na soukromí a pohodu bydlení, se ovšem týkají i těchto lokalit. Je otázkou, zda úřady v případě necitlivých zásahů do soukromí okolních vlastníků postupují v souladu se zákonem, případně, zda je postup úředníků při výkladu a aplikaci zákonných norem správný. Přístup úřadů může ovlivnit situace, kdy běžný občan potřebuje využít účinné obrany proti zásahu do soukromí vlivem necitlivé stavební úpravy, která naruší pohodu bydlení. Obrana a řešení situace, kdy jsou dotčení vlastníci necitlivými stavebními zásahy jiných vlastníků poškozeni, může být velmi komplikovaná a časově i finančně náročná.

Dopady revitalizací a stavebních úprav v řadové zástavbě ve vybrané lokalitě do pohody bydlení a soukromí ostatních

Vybraná lokalita, ve které jsou analyzovány možné dopady stavebních úprav do soukromí sousedních vlastníků je vnitroblok v městské části Chrudim mezi ulicemi Vrchlického, Sv. Čecha, Dostálova a Jungmannovo nábřeží. Tento případ je vybrán jako velmi komplikovaný a v podstatě se jedná o ještě horší dopad než v podobném případě řadové zástavby v Brně na základě kterého byl vydán judikát Nejvyššího správního soudu v roce 2013.

Obrázek 7: *Vybraná lokalita – vnitroblok v městské části Chrudim*

Zdroj: mapy.cz, 2021

Tento vnitroblok ve středu bloku má zahradní parcely a domy těsně vedle sebe a středový prostor je využíván převážně k drobné pěstitelské a rekreační činnosti. V období výstavby ve 20. a 30. letech 20. století měly domy v převážné většině jedno přízemní obytné podlaží a sedlovou střechu s půdním prostorem. K domu náležely menší navazující přízemní přístavby umístěné směrem do zahrádek, v té době často určené k hospodářským účelům.

Postupem času především v 90. letech 20. století, došlo ke změně životní úrovně a nároků jak na bydlení, tak na využívání zahrádek ve středu vnitroblokového prostoru. Vznikly nové nároky na prostor kolem jejich řadových domků ve vnitrobloku a vlastníci si začali přetvářet bydlení, domy i přístavby. První výrazná změna nastala vykácením vzrostlé a bohaté zeleně především ovocných stromů, jehličnanů smrků a borovic, které byly před rokem 1990 dominantní, plnily zde především estetickou funkci a vytvářely příjemné klima.

Každá stavební úprava v jakékoliv lokalitě nese přirozeně změnu prostředí, kterou obyvatelé pocítí, a může jim případně negativně ovlivnit jejich soukromí, což platí i v předmetné lokalitě

těsné řadové zástavby. Soukromí mohou narušit také střešní okna, která umožní výhled do soukromí jiných vlastníků.

Dalším velmi citelným zásahem může být zvýšené sezení na střeše přístavku s výhledem do soukromého prostoru jiných obyvatel a do vnitřního prostoru jejich domu. U takové stavební úpravy pak dochází k zásahům do práv jiného vlastníka dle Základní listiny práv a svobod, zákona a rozsudku NSS č. j. 4 As 97/2013–40 (Judikát 4 As 97/2013–40).

Vznik nástavby a přístavby ve Vrchlického ulici v Chrudimi

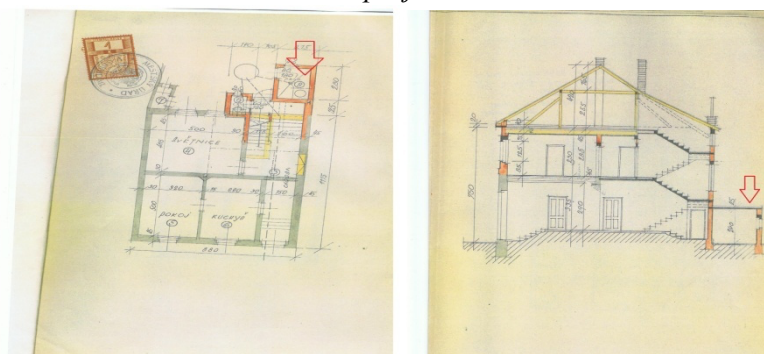
Majitelé jedné z nemovitostí ve sledované lokalitě se rozhodli vybudovat novou polootevřenou nástavbu a přístavbu bez povolení a bez vyjádření okolních vlastníků. V roce 2014 byly zahájeny stavební práce, které byly nepříjemným překvapením pro okolní dotčené vlastníky. Ve výšce přibližně 3 m totiž vznikala nástavba a přístavba určená k sezení s otevřeným prostorem. Tato stavba umožňovala soustavný výhled do vnitřního prostoru okolních domů a do zahrad ostatních vlastníků, neboť v dané výšce převyšovala okolní zeleň i ochranné ploty, které dříve poskytovaly vlastníkům soukromí. Stavbu později stavebnímu úřadu zdůvodňovali jako pouhé zastřešení s posezením a výhledem do okolního prostoru. Takovou stavbu s výhledem sousední vlastníci nepřijali, protože velmi citelně ovlivnila jejich pohodu bydlení, neboť umožnila soustavné nahlížení do jejich soukromí. Popsanou situaci můžeme vidět na fotografiích a výkresech níže.

Obrázek 8: Přístavba a nástavba ve Vrchlického ulici v Chrudimi

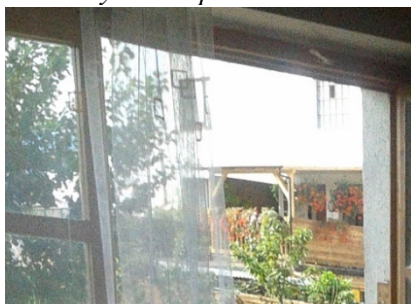

Zdroj: Stavební úřad Chrudim, 2015

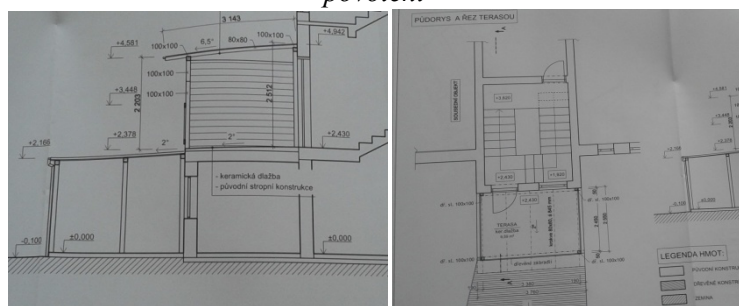
Obrázek 9: Původní projektová dokumentace

Zdroj: Stavební úřad Chrudim, 2015

Obrázek 10: Pohled z obývacího prostoru domu dotčených vlastníků

Zdroj: Stavební úřad Chrudim, 2015

Obrázek 11: Projektová dokumentace – navrhovaný stav horní nástavby po výstavbě k dodatečnému povolení

Zdroj: Stavební úřad Chrudim, 2015

Dotčení okolní vlastníci po zaznamenání průběhu stavebních prací, zaslali dotaz na stavební úřad, jak je možné, že se k věci neměli možnost vyjádřit. Bylo však zjištěno, že předmětná stavba probíhá bez stavebního povolení.

28

Zásadní námitkou byla naprostá ztráta pohody bydlení, způsobená dopadem této stavby do prostoru celé zahrady a sousedního domu. Stavba na výše uvedeném objektu je primárně určena k sezení a její umístění v dané výšce nad úrovní ochranných plotů, umožňuje trvale zasahovat pohledem i hlukem do soukromí a do chráněného prostoru sousední zahrady i domu, a to nad míru přiměřenou poměrům. Proti dopadům této stavby se nelze bránit dostatečnou ochranou. Dotčení účastníci jsou ve sledovaném případě zcela nepochybně omezeni na svých právech užívání, neboť dopad stavby má za následek ztrátu soukromí, což lze doložit judikátem NSS ze dne 30. 7. 2013 č. j. 4As 97/2013-40 (Judikát).

Uvedený judikát řeší obdobný případ v řadové zástavbě a je v něm uvedeno: „Oprávněným krokem je i požadavek, aby vlastník sousední nemovitosti neprováděl takové stavební změny, jež umožňují zasahovat do soukromí mimořádně intenzivním způsobem, zvláště pokud je určitá úroveň soukromí v daném místě dlouhodobě zavedena. Předmětnou terasu umístěnou nad úroveň stávající ohradní zdi sousedního pozemku lze s trochou nadsázky přirovnat k tribuně, z níž lze sledovat každý detail „chráněného prostoru“ dvora umístěného za domem. Tento výrok v praxi znamená opravdu znatelné dopady pro dotčené vlastníky. Je nutné si uvědomit, že lidé se cítí bezpečně a pracují nebo relaxují nejenom ve vnitřním prostoru svého domova, ale také na vlastních pozemcích. Především u relaxace jako je opalování, grilování, posezení s rodinou nebo blízkými nejsou výhledy jiných osob většinou lidí příjemné. Judikát rozlišuje pohledy i z různých stavebních částí objektů. „Zatímco pohled z okna vikýře působí při dodržování základních pravidel slušnosti pouze jako nahodilý zásah do soukromí sousedů, při pobytu na terase – stavbě určené primárně k relaxaci – jsou zásahy z povahy věci soustavné, dlouhotrvající a nikoliv nahodilé.“

Okna s výhledem do cizího pozemku

Problém může v praxi nastat též u oken, která jsou situovaná přímo do pozemku jiného vlastníka. Pokud, jak je výše uvedeno v judikátu, někdo nedodržuje základní pravidla slušnosti a z okna sleduje soukromý život jiných osob, setrvává výhledem z okna, může být i toto vnímáno jiným vlastníkem velmi nepříjemně. U staveb, které jsou určeny převážně k sezení a výhledu dále zní výklad NSS v uvedeném judikátu takto: „*Terasy tedy mají oproti oknům a vikýřům nesrovnatelně vyšší potenciál k zásahu do práva na soukromí.*“ Výklad NSS je velmi přesný a v podstatě popisuje reálnou situaci. Dále se pak uvádí: „*vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Omezené nakládání s vlastnictvím nachází svůj základ již v čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.*“

Pro pocit soukromí není příliš optimální představa, že si ve svém domě vlastník otevře okno obývacího prostoru nebo se chce projít po své zahradě a jiná osoba má možnost z výšky sledovat každý jeho krok. Zahrada je v podstatě další obytný prostor propojený s domem, kde se obyvatelé nemovitosti snaží obvykle relaxovat (opalují se, koupou v bazénu apod.). Pro svůj odpočinek vyžadují patřičné soukromí a nestojí o nežádoucí pohledy.

K tomuto tématu existuje odborný výklad, ve kterém jeho autoři JUDr. Jiří Spáčil, JUDr. Dušan Hrabánek a kolektiv uvádí:

„*Zajímavá je problematika výhledu přes sousedův pozemek. Pokud výhled není zajištěn nějakým oprávněním (služebnost apod.), nepovažujeme samo odnětí nebo omezení výhledu za zásah do práva. Vlastník má totiž právo na prostor nad a pod povrchem svého pozemku, nikoli však na rozhled mimo jeho pozemek*“ (Spáčil, a další, 2015).

29

Zejména z tohoto důvodu je důležité posuzovat dopady staveb již hned ve fázi návrhu, jak správe NSS hodnotí svým výkladem v judikátu: „*Nejde proto o konkrétní spory týkající se imisí, nýbrž se řeší potencialita vzniku možných budoucích sporů. Na základě vyhodnocení námitek činí stavební úřad rozhodnutí, zda je stavební záměr přijatelný, nebo zda by nepřiměřeně zasahoval do zájmů určitých účastníků ve prospěch jiných a přijatelný není. Kromě hledání výsledku v souladu s veřejným zájmem je úkolem stavebního úřadu i ochrana práv vlastníků sousedních nemovitostí.*“ (Judikát NSS 4 As 97/2013–40).

Podle občanského zákoníku se vlastník věci musí zdržet všeho, čím by „*nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného*“, což může znamenat i obtěžování pohledem, a to především v případě, že někdo závažným způsobem narušuje soukromí vlastníka, zejména soustavným nahlížením do jeho nemovitosti. Proti narušování soukromí se lze domáhat žalobou na ochranu osobnosti, případně také žalobou, kdy žalobce požaduje, aby se narušitel svého jednání zdržel (ČTK, iDNES.cz, 2013).

Vzhledem ke všem námitkám místní stavební úřad stavbu povolil. Dotčení vlastníci se odvolali ke Krajskému úřadu Pardubického kraje – odboru stavebního řádu, který stavbu tak schválil a námitky nebral v potaz. Věc se dostala před Krajský soud Hradec Králové pobočka Pardubice a ten nejdříve povolení zrušil s odkazem na daný judikát a uvedené námitky a nařídil Krajskému pracovišti věc důkladně znovu posoudit a nařídil Krajskému úřadu Pardubického kraje – odboru stavebního řádu, aby posoudil a zjistil, jak omezující jsou zásahy do soukromí v dané lokalitě. Krajský úřad ovšem přes potvrzené imise pohledu a hluku stavbu znovu povolil. Podruhé se

tedy vlastníci museli obrátit na Krajský soud Hradec Králové pobočka Pardubice, kde věc řešil shodný senát jako v prvním řízení, ale tentokrát překvapivě soud stavbu povolil i přes znalecké posudky a námitky proti takové stavbě s negativním dopadem imisí do soukromí dotčených vlastníků. V rozsudku, byly použité opačné závěry, než uvedli znalci a než potvrdilo samotné ohledání stavebním úřadem, kdy byly v dané lokalitě zjištěné imise výhledu a hluku z předmětné stavby. Zápis z této prohlídky stavebním úřadem jasně imise potvrdil, ale v rozsudku KS se i přes imise stavba povolila.

Dotčení vlastníci čekají na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v Brně

Majitelé dotčených nemovitostí se tedy v zákonné lhůtě proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové odvolali, obrátili se na Nejvyšší správní soud v Brně formou kasační stížnosti a poukázali na chybné vyložení posudků a judikátu. Analyzovaný případ tedy stále pokračuje. Vlastníci jsou však celou dobu nuceni snášet dopady ze stavby, a to zvýšenou hladinu hluku a výhledy do jejich soukromí. Nemají možnost efektivní a estetické obrany vzhledem k limitované výšce zeleně (Stavební úřad Chrudim, 2015, místní šetření).

Vzrostlá zeleň, která by vykryla pohledy do soukromí, by mohla vlastníkům dotčeným danou přístavbou pomoci. Zeleň by však musela dosahovat do výšky minimálně 4 – 4,5 metru.

Komplikace výkladu § 1017 nového občanského zákona v praxi

Vlastníci se ústně dohodli na výsadbě zeleně podél hranice jejich plotu tak jak je již tento způsob léta zavedeným pravidlem s majitelkou sousední parcely nejvíce exponované strany. Ta však vše odsouhlasila, ale po určité době potřebnou výšku zeleně pro soukromí všech začala ignorovat a popírat dohodu a vynutila si stromy uřezat na skoro poloviční stav. Nyní není tedy pro dotčené vlastníky žádná možná varianta esteticky řešit obranu proti vysoké terase a výhledu cizích lidí do jejich soukromí. Celou situaci však komplikuje problematický výklad občanského zákoníku, kdy je výsadba zeleně a její výška limitovaná, což upravuje § 1017 takto: *„Má-li pro to vlastník pozemku rozumný důvod, může požadovat, aby se soused zdržel sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků, a vysadil-li je nebo nechal-li je vzrůst, aby je odstranil. Nestanoví-li jiný právní předpis nebo neplyne-li z místních zvyklostí něco jiného, platí pro stromy dorůstající obvykle výšky přesahující 3 m jako přípustná vzdálenost od společné hranice pozemků 3 m a pro ostatní stromy 1,5 m“.*

30

Dle výkladu tohoto zákona musí okolní vlastníci držet zeleň v limitované výšce, která je nedostatečná, protože stavba je umístěna vysoko. Omezení výšky zeleně do 3 metrů nedokáže vykryt nežádoucí pohledy. Navíc zeleň není jistou trvalou obranou, může ji poškodit vítr, větší příval sněhu, případně může uhynout z nedostatku závlahy v horkém letním období. Všechny tyto faktory jsou omezující pro dotčené vlastníky okolních nemovitostí.

Skutečností zůstává, že stavba, která umožní náhled cizích lidí do soukromí jiného vlastníka nemovitosti, může ovlivnit nejen pohodu bydlení, ale i cenu majetku. V praxi se rovněž často stává problematickým a komplikovaným posouzení § 1017 občanského zákoníku především prokazováním místní zvyklosti v lokalitě. Problematikou tohoto tématu se autor článku bude nadále zabývat a rozšířit současné poznatky.

Na vydání rozhodnutí k popisovanému případu od Nejvyššího správního soudu, čekají účastníci řízení již několik let a vlastníci musí zatím trpět bez možnosti efektivní a esteticky vhodné obrany pokračující zásahy do soukromí.

Závěr

K popisované problematice autor článku níže uvádí několik nástrojů v podobě doporučeného postupu, který by mohl zamezit negativním imisím a zásahům ze strany okolních vlastníků v případě stavebních úprav. Tento nástroj jako postup může být nápomocen především stavebním úřadům při rozhodování, kdy je zapotřebí udržet pohodu bydlení a kvalitu prostředí ve vztahu k okolním nemovitostem a vlastníkům při nově vznikajících stavebních úpravách nebo jejich záměrech. Na základě provedené analýzy bylo zjištěno, že při rozhodování o povolení stavebních úprav je nejdůležitější přesně a odborně klasifikovat a identifikovat stavební záměr či zjištěný nález, případně využít znaleckých posudků v případě složitosti konstrukce a zaměřit se na riziko negativního dopadu pro sousední nemovitosti například v podobě kvality prostředí a soukromí.

Jednotlivé instituce by měly řešit situaci pomocí rozsáhlejších školení se zaměřením na oblast normativní, technickou a na možná rizika odpovědnosti za vzniklé škody. Je nutné předejít především chybným rozhodnutím a zásadně zachovat naprosto nestranný postoj k vyhodnocení požadavků všech zúčastněných.

Posouzení právní proporcionality

Jako první nástroj, uvádí autor článku erudované právní posouzení povolujícího orgánu tedy příslušného stavebního úřadu, jak na úrovni okresních, tak i krajských pracovišť. Tento nástroj by měl být založen na analýze a posouzení právní proporcionality účastníků řízení.

Konzultace s architekty měst a obcí.

Dalším možným nástrojem pro posouzení stavu je potřeba konzultovat stav i s městským architektem, případně s jiným autorizovaným architektem a urbanistou, pokud město svého architekta nemá. Právě tato odborná funkce mnohdy napoví širším způsobem stavebním referentům nebo vedoucím oddělení o jaké změny se u dodatečně povolených staveb jedná a jaké vznikne riziko dopadu k okolí.

Analýza rizik

Také je možnost využití analýzy rizik u složitých případů. Na základě analýzy rizik lze vyhodnotit, zda úřad nemůže svým rozhodnutím způsobit škodu jiným účastníkům řízení. Analýza rizik také posoudí, zda nehrozí riziko náhrady škod. Dalším nástrojem, který může být použit k posouzení příčin a opatření pro eliminaci nesprávných rozhodnutí a tím i případných škod majetkového či nemajetkového charakteru rozhodnutím stavebních úřadů je Ishikawův diagram. Metoda diagramu je schopna logicky zobrazovat příčiny a problémy, které mohou vzniknout při rozhodování a nabízejí vyvodit opatření pro jejich řešení.

Žádný občan by se neměl dostat do situace, že bude nucen pochybovat o nestrannosti úřadů a domáhat se složitě svých práv. Takový stav rozhodně společnosti nepřispívá. Každý kompetentní úřad by měl mít při úředním výkonu jasný cíl, kterým je prohlubování důvěry občanů naprosto nestranným přístupem a výsledným správným odborným rozhodováním.

Citovaná literatura

ČTK a iDnes.cz. 2013. Soused vás nesmí obtěžovat ani pohledem, rozhodl Nejvyšší soud. *iDnes.cz*. [online]. 17. květen 2013. [cit. 22. březen 2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ochrana-prav-osobnosti-soused-nataci-kamerou.A130517_103133_domaci_skr.

HNILÍČKA, Pavel. 2012. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů: urbanismus do kapsy*. Brno : Host, 2012. 978-80-7294-592-4.

chytre-bydleni.cz. © 2011. chytře-bydlení.cz. *Jaké výhody a nevýhody skýtá bydlení v řadovém domě?* [online]. chytře-bydlení.cz, © 2011. [citace: 15. prosinec 2020]. Dostupné z: <http://www.chytře-bydlení.cz/jake-vyhody-a-nevyhody-skyta-bydlení-v-radovém-dome>.

KALINA, Jiří, SLOUPOVÁ, K. a VÉRTEŠI, M. 2014. Brněnské dělnické kolonie. *Druhé Brno*. [online]. 2014. [cit. 12. prosinec 2020]. Dostupné z: <http://druhebrno.smerem.cz/tema/Brn%C4%Bnsk%C3%A9%20d%C4%Blnick%C3%A9%20kolonie>.

KRUML, Jan. © 2020. Přestavba vesnic jihovýchodní Moravy – Podluží. *Deník veřejné správy*. [online]. © 2020. [cit. 20. listopad 2020]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6740243&ht=lan%9Ehot>.

Listina základních práv a svobod. [online]. Česká republika: Sbírka zákonů, 1992 , roč. 1993, částka 1, usnesení České národní rady č. 2, [cit. 10. listopad 2020]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

32

Mapy.cz [online]. © Seznam.cz, a.s., © TopGis, s.r.o. [cit. 10. listopad 2020]. Dostupné z: www.mapy.cz.

Můj dům. *Jak vybírat pozemek na stavbu domu*. [online]. © 2010 - 2020. [cit. 25. listopad 2020]. Dostupné z: https://www.mujdum.cz/rubriky/stavba/jak-vybirat-pozemek-na-stavbu-domu_3014.html.

Můj dům. *Řadový dům v popředí zájmu*. [online]. Praha: Business Media One, © 2010 - 2021, 28. 9. 2016 [cit. 11. listopad 2020]. Dostupné z: https://www.mujdum.cz/rubriky/stavba/radovy-dum-v-popredi-zajmu_3278.html

MOŽNÝ, Tomáš a OTÉPKA, Antonín. © 2020. Řadový dům A1. *Bydlení pod hradem Malenovice*. [online]. © 2020. [cit. 12. prosinec 2020]. Dostupné z: <https://bydlenipodhradem.cz/a1/>.

PONDĚLÍČEK, Michael. 2020. *Město a zeleň v době klimatické změny* [přednáška]. Praha. Institut plánování a rozvoje města Prahy

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 7. 2013 č.j. 4 As 97/2013–40 - *Stavební řízení: právo na soukromí*. In: Brno: Nejvyšší správní soud, 2013, ročník 2013, 4 As 97/2013–40. Dostupné také z: <https://iudictum.cz/31/4-as-97-2013-40>.

RŮŽIČKOVÁ, Gisela. 2018. Malá zahrada poskytuje velké soukromí. *novinky.cz*. [online]. 27. červenec 2018. [cit. 12. prosinec 2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/bydleni/tipy-a-trendy/clanek/mala-zahrada-poskytuje-velke-soukromi-328819>.

SPÁČIL, Jiří a HRABÁNEK, Dušan. 2015. Sousedská práva: Imise. *Buletin-advokacie.cz*. [online]. 28. prosinec 2015. [cit. 21. březen 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/sousedska-prava-imise?browser=mobi>.

Stavební úřad Chrudim. 2015. Příklad proti dodatečnému stavebnímu povolení na stavbu „zastřešení balkónu na rodinném domu Vrchlického 247 Chrudim III“, zn. CR 013236/2015 Ch, Chrudim.

stavebník.sk. 2021. Átriové domy. *stavebník.sk*. [online]. Weby Group, 2021. [cit. 12. prosinec 2020]. Dostupné z: <https://www.stavebnik.sk/clanky/atrive-domy.html>.

VLČEK, Milan a PUCHÝŘ, Bohumil. 2001 - 2007. *Praktická příručka technickch požadavků na výstavbu*. Praha : Dashöfer, 2001 - 2007. ISBN 80-86229-20-3.

Vyhláška č. 501/2006 Sb. o obecných požadavcích na využívání území. In: *Sbírka zákonů*. 2006, ročník 2006, částka 163, číslo 501. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-501>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. 2012. In: *Sbírka zákonů*. 2012, ročník 2012, částka 33, číslo 89. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). In: *Sbírka zákonů*. 2006, ročník 2006, částka 63, číslo 183. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183>.

ZIKMUND, Ladislav. 2017. Řadové domy Josefa Mudry. *Královéhradecký architektonický manuál*. [online]. 2017. [cit. 14. listopad 2020]. Dostupné z: <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/79-radove-domy-josefa-mudry>.

JIHOVÝCHODNÍ ASIE NA PŘELOMU PANDEMIE

SOUTHEAST ASIA AT THE TURN OF THE COVID PANDEMIC

Mgr. Michal Schwarz, Ph.D.¹⁺², Nguyen Thi My Dieu, M.A.¹⁺²

Seminář vietnamských studií (FF MU)¹ & Katedra veřejné ekonomie (ESF MU)²

Jaselská 18¹ & Lipová 41a², 602 00 Brno

e-mail: schwarz@phil.muni.cz, dieu.nguyen@mail.muni.cz

Klíčová slova:

ASEAN, Vietnam, ekonomika, vývoj, rizika, analýza

Keywords:

ASEAN, Vietnam, economy, development, risks, analysis

Abstrakt:

Příspěvek představuje vývoj v investičně zajímavé jihovýchodní Asii formou recenze monografie Riccardi, Lorenzo & Riccardi Giorgio. 2020. *Invest in ASEAN. Countries Analysis and Treaties*. Singapore: Springer Nature. Recenzovaná kniha se zaměřuje na ekonomický vývoj a hospodářské nastavení zemí ASEANu v době publikace, tj. před příchodem pandemie koronaviru, a uvádí také všechny důležité smlouvy tohoto regionálního sdružení. My vedle komentáře nastiňujeme i další vývoj v jednotlivých zemích a zmiňujeme některé důsledky epidemie. Připomeňme, že v regionu bývalých koloniálních držav je pandemie koronaviru z roku 2019/2020 již třetí globální postih po asijské ekonomické krizi z let 1997-1998 a globální finanční krizi roku 2008.

Abstract:

This paper describes the development in Southeast Asia – a highly attractive area for foreign direct investment (FDI). The text is basically a review or comment to the monograph Riccardi, Lorenzo & Riccardi Giorgio. 2020. *Invest in ASEAN. Countries Analysis and Treaties*. Singapore: Springer Nature. The reviewed book focuses on the economic situation in the region and at the time of publication, i.e. before the arrival of the COVID pandemic, and the main ASEAN agreements are also included. Here, the individual countries are described and commented on, and the impact of the pandemic COVID is mentioned. It is worth noting that COVID-19 is a third serious challenge in this part of the world after the impact of the Asian financial crisis (1997/1998) and the global financial crisis from 2008.

1. Přehled publikace

Recenzovanou monografii napsali autoři působící v Číně v Šanghaji. Kniha se dělí na dvě hlavní části: profily jednotlivých zemí a hlavní smlouvy. Profily obsahují vždy 1) úvod do dané země, 2) představení ekonomiky, 3) hlavní investiční oblasti, 4) finance a systém daní, 5) vyhodnocení rizik. Takto jsou shrnuty Brunej, Kambodža, Indonésie, Laos, Malajsie, Myanmar, Filipíny, Singapur, Thajsko a Vietnam. Připojeny jsou i Papua Nová Guinea a Východní Timor. Ty mají v ASEANu status pozorovatelů a čekatelů na členství. V jejich případě je specifické členění na 1) úvod do dané země, 2) přehled ekonomiky a 3) investičních oblastí. Ostatních témat se však autoři dotýkají také, i když nejsou v oficiálním členění.

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

V druhé části jsou zahrnuty nejdůležitější smlouvy. Konkrétně Smlouva o přátelství a spolupráci v jihovýchodní Asii, Základní dohoda o průmyslových projektech v ASEANu, Celní dohoda, Dohoda o přeshraničním znečištění kouřem (kvůli častým požárům pralesů zejména v Indonésii), Protokol o sjednocení terminologie poplatků, Dohoda o založení rozvojového fondu zemí ASEANu, Dohoda o obchodu se zbožím, Dohoda o ropné bezpečnosti, Multilaterální dohoda o službách ve vzdušném prostoru, Rámcová dohoda o mezistátní dopravě, Dohoda o pohybu osob místního původu.

Kniha dobře plní roli praktické příručky, která musí pro takto pestrý region představit hlavní rozdíly. Země ASEANu totiž mají velmi různé struktury veřejné správy a rozmanité politické systémy: Singapur má z části britský systém správy, Filipíny systém blízký USA, Vietnam se nejvíce blíží čínskému systému, Myanmar a Thajsko mají synkretické kultury mnohačetných národů, Malajsie s Indonésií si nesou dědictví sultanátů a Brunej je stále sultanát. Některé země jsou velmi křehké a teprve vyšly z čerstvých konfliktů (Východní Timor) nebo jsou stále zasaženy konfliktem (Barma) či dřívějšími konflikty (celá Indočína). Naopak jiné země dosáhly vysokého stadia rozvoje (Singapur) či relativně dobré životní úrovně (Malajsie, Brunej). Přes výrazné odlišnosti se ve všech řeší stejné problémy přijetí a ošetření přítomnosti zahraničních investorů ve státním sektoru na pozadí globálnějších krizí. S ohledem na nejlepší obeznámenost začínáme přehled Vietnamem a dále pokračujeme od nejrozvinutějších zemí, tedy od Singapuru.

2. Vývoj v jednotlivých zemích

2.1. Ve Vietnamu se dodnes z více důvodů (Schwarz & Srba, 2016) udržel systém jedné politické strany inspirovaný centralizovanou hierarchií sovětského a čínského typu (Hansen et al., 2020). Stát se od osmdesátých let orientuje na dílčí reformy, které nemají narušit kontrolní vliv politických institucí. Autoři (Riccardi & Riccardi, 2020: 184) pochybují, že by změny jednotlivých sjezdů přinášely systémový nárůst svobody, nicméně paušálně to neplatí a záleží na individuálním postavení každého jednotlivce, dobrých konexích a respektování nepsaných pravidel. V současnosti se zvyšuje adaptace Vietnamu na nové podmínky, mladá populace se více otevírá a větší globální otevřenost se týká i představitelů státu. Jde o pragmatickou otevřenost, kdy i strana a její členové neustále hledají a posouvají rovnováhu mezi osobním prospěchem a prospěchem celku. Ekonomická politika země se postupně mění z centrálního plánování a státních monopolů na ekonomiku se smíšeným modelem vlastníků z 1) veřejného i 2) soukromého sektoru a 3) zahraničních investorů. Zákon o kompetici sice zakazuje zneužívání trhu společnostmi, ale současně zcela nezakazuje monopolistické chování aktérů, kteří jsou na trhu dominantní, byť formálně musí každá plánovaná fúze projít posouzením regulačních orgánů.

Jedna z nejnovějších systémových úprav a změn vlastnické struktury se týká dílčí privatizace státních podniků. Pozitiva přichází pozvolna, ale zjevně vždy díky aspoň jednomu podílu zahraničního vlastníka. To je případ nápojářských koncernů Sabeco, Habeco nebo mlékáren Vinamilk, apod. (Nguyen T. Q., 2021). Pro zahraniční investory se vstup do vietnamských státních podniků usnadnil od roku 2005 díky změnám zákona o podnicích a díky změnám v Investičním zákoně a následně vstupu do WTO v roce 2007. Úprava vztahů Vietnamu s USA nehrála tak velkou roli jak autoři naznačují, daleko větší roli mají místní investoři a nadnárodní instituce. V roce 2020 došlo podpisu dohody o volném obchodu s EU, která pro Vietnam znamená další úpravy norem při adaptaci na zahraniční partnery.

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

Podle autorů recenzované knihy jsou ve Vietnamu dvě hlavní interní rizika: jednak samotný socialistický systém se stále dominantním centrálním plánováním či kontrolou klíčových sektorů. Druhým rizikem je teprve rané stadium tržní ekonomiky, která zůstává silně zranitelná a tím riziková pro neustálenost procesů a měnící se regulační prostředí. Zmíněná nejistota vede i k odlivu mozků. Také korupce zůstává ve Vietnamu jedním z nejvýznamnějších rizik. Pozitivně zde zasáhli japonští investoři, pro které byl raketový růst úplatkářství neudržitelný a museli zavést pravidla proti podvodům. Zde se dokonce uvažovalo o testování proti-úplatkářské legislativy nejprve v přístupnějším Vietnamu a následně o aplikaci v Indonésii a v Uzbekistánu (Riccardi & Riccardi, 2020: 197–198). Nyní ještě dále přetrvávají rizika nepravidelných dodávek kvůli celkově horší infrastruktuře ASEANu. Dopravní spojení dále zhoršila pandemie koronaviru. Nijak nepomáhají ani spory o ostrovy v Jihočínském moři, kde se stále agresivněji prosazuje Čína a na vietnamské pevnině to vyvolává napětí.

Vietnam se navíc v letech 1991–2007 stal po Číně druhou a v jihovýchodní Asii první nejrychleji rostoucí asijskou ekonomikou. Vietnamský růst GDP byl průměrně 7,34 % v letech 2005–2009. V krizovém roce 2008 sice došlo k propadu na úroveň 5,3 %, ale o rok později se růst obnovil. Změnu přinesla až současná pandemie. Aktuální propad růstu HDP na 2,91 % v roce 2020 (Ministry of Planning and Investment, 2020) na jednu stranu příliš nemění potenciál před-covidových podmínek. Na druhou stranu: dopad několika vln epidemie způsobil velký otřes, protože se zastavila výroba. U velké části populace došlo k výpadku příjmů a omezení nákupů. S kontrolou karantény ekonomických centrech velkých měst pomáhala i armáda (Huu Cong, 2021). Proto sice nyní Vietnamu nehrozí přehřátí ekonomiky, jak to mohlo vypadat ještě před covidem (Richard & Richard 2020: 195). Rizikem naopak zůstává možnost kolapsu regionálních struktur trhu v jihovýchodní Asii (tzn. global economic failure) a volatilita cen. Jednou z nedostatečně zmiňovaných obětí pandemie je sektor vzdělávání. Chod univerzit ve Vietnamu byl výrazně omezen, protože propad příjmů v mnoha případech neumožňoval platbu školného. Zde se výpadek daný opožděným nástupem absolventů do ekonomického procesu projeví až v dalších letech. Ač se takový vývoj nedá očekávat, posílení role státu v této oblasti a zavedení alespoň základní části bezplatného vzdělání ve vysokém školství by mělo citelný finanční efekt a zabránilo stejné komplikaci při dalších pandemiích.

2.2. Singapur je jedna ze zakladatelských zemí ASEANu, druhý nejrušnější přístav na světě a čtvrté nejvýznamnější centrum mezinárodního obchodu po Londýnu, New Yorku a Tokiu. Má jedny z největších světových rafinérských závodů a zpracovává ropu i pro okolní státy. Díky snazšímu rozvoji infrastruktury malého území navázaného na největší ekonomiky světa je Singapur sídlem organizace APEC a nejvýznamnější místní investor v jihovýchodní Asii. V současnosti má velmi nízkou korupci a nízké daňové zatížení na úrovni 14,2 % HDP. Ač je Singapur hodnocen jako jedna z nejotevřenějších ekonomik na světě, musí regulovat pracovní migraci a najímat jen zahraničních vzdělaných pracovníky.

Z pozitiv/rizik v Singapuru (Riccardi & Riccardi, 2020: 160) převládají silné stránky jako stabilní politické poměry a účinná ekonomická politika, vyšší příjmy vázané na centrum místního i globálního obchodu, silný bankovní sektor, dlouhodobá důvěra ze strany zahraničních partnerů, otevřenost ekonomiky a dlouhodobé vytváření přebytkového rozpočtu, silné rezervy v zahraničních měnách a nízký veřejný dluh. Ke slabším stránkám patří silná závislost na exportu, nedostatek vzdělaných pracovníků. Ten je důsledkem masivní kontroly, která sice byla s uniformním vzděláním a moderními reformami v letech 1960-1985 za růstem životního standardu na čtyřnásobek (Aldcroft, 2016: 169), ovšem za cenu omezení intelektuálního podhoubí a související kreativity (Trocki, 2006). Dalším místním problémem je

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

omezení ekonomického růstu dané ekonomicky slabšími okolními státy a vysoký podíl starých lidí v populaci. I vzhledem k tomu se Singapur pozoruhodně dobře vypořádal s pandemií – přísná karanténa a technologicky efektivní trasování omezily trvání lockdownu a s covidem zemřelo pouhých 60 lidí.

2.3. Brunej má jako Singapur bohaté příjmy z ropy a lepší infrastrukturu. Díky financování testovacích a školicích center je Brunej v jihovýchodní Asii klíčovým hráčem v servisu muslimských certifikací rituální čistoty (*halal*) pro potravinářský průmysl, které poskytuje i ostatním zemím, protože hlavní *halal* produkce je v Singapuru a Malajsii (Fischer, 2018). Politickým uspořádáním je Brunej dědičný sultanát, který nemá formální demokratické instituce. Země získala nezávislost na Velké Británii až v roce 1984 – důvodem byly nadstandardní vztahy britské vlády k brunejské aristokracii. Legislativa vzhledem k historickému vývoji kombinuje britské a islámské právo. V zemi proto sice nejsou obvyklé politické instituce a obyvatelstvo nemá nástroje politického tlaku zezdola. Situace ale není nepříznivá a ani nemůže způsobit ekonomický kolaps, jak by se mohlo z reportu (Riccardi & Riccardi, 2020: 17 – u autorů je zřetelný velký odstup k politickému systému Bruneje) zdát, protože sultanát hradí mimořádné množství veřejných výdajů, nevybírá osobní daně a hradí lékařskou péči včetně velkých investic do vzdělávání a podpory žáků i ze vzdálených oblastí. Hlavní riziko je v závislosti na ropě a zemním plynu, protože kolísání ceny ropy může citelně ovlivnit příjmy rozpočtu a finanční rezervy. Možný nepříznivý finanční vývoj vidí autoři jako naději pro demokratizační změny, nicméně v praxi nemusí být taková změna v zemi žádána. V Bruneji totiž nejsou zavedeny osobní daně – jen daně ze společností s ročním ziskem nad 1 milion brunejských dolarů na úrovni kolem 19 %. Pro hospodářskou udržitelnost je pro Brunej klíčový rozvoj jiných průmyslových sektorů – ne jen toho ropného, protože podle některých odhadů budou současná ložiska stačit jen na 20 až 30 let těžby. Více lze očekávat od růstu turismu po odeznění pandemie. S ní se země vypořádala dobře i díky dostatku veřejných prostředků a krátkodobému uzavření mešit. Úmrtnost s covidem (27) v přepočtu na obyvatele odpovídala Singapuru a karanténní opatření při první vlně mohla být zcela uvolněna na konci května 2020 (Ministry of Finance and Economy, 2020).

2.4. Malajsie byla ušetřena válek a stabilní růst do krize let 1997–1998 vytvořil základ, který ji zabezpečil před poklesem. Země však nebyla příliš úspěšná v diverzifikaci ekonomiky. Sousední země jsou navíc úspěšnější v kompetici v elektronice: základním východisku vyššího příjmu. Omezením je též nižší produktivita práce, výzkumu a vývoje. Velký podíl exportu na HDP (70 %) vystavuje ekonomiku šokovým změnám jako za krize roku 2009 nebo manipulaci poptávky ze strany ČLR, se kterou má Malajsie spor o ostrovy v Jihočínském moři. Ještě před příchodem koronaviru se měly snižovat investice ve veřejném sektoru a důvěru v zemi snižují nejen zhoršené ekonomické podmínky, ale i vnitrostátní kritika po nehodě letounu MH370. Složitější průběh pandemie a aktuální nárůst případů vedl v roce 2020 k politické krizi a nakonec v srpnu 2021 k rezignaci vlády. Ekonomický propad je pro Malajsii a celou jihovýchodní Asii nejhorší od Asijské finanční krize (Shukry, 2021).

K pozitivům Malajsie patří střednědobý výhled růstu protože některé infrastrukturní projekty nelze odložit. Vůči cizincům je investiční klima stále atraktivní a země má příznivý demografický profil mladé populace, byť klesá porodnost a obyvatelstvo je zadlužené. Pro zahraniční investory je prostředí stabilní s dobrou vymahatelností práva. Centrální banka má dobře diverzifikované portfolio v zahraničních měnách, které dvakrát převyšuje krátkodobé půjčky. Rizika Malajsie jsou proto díky otevřenosti a makroekonomické stabilitě jedna z nejmenších v Asii, protože země má nízký zahraniční dluh. Jednou z vnějších hrozeb jsou

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

etnické tenze mezi Malajci a Čínany. Drobné negativum je spojeno s růstem, který snižuje chudobu za cenu zvyšování nerovnosti. Stabilizujícím faktorem je působení islámských bank s etickými principy zaměřenými proti lichvě. Díky 15 islámským bankám (3 jsou ze středního východu) je Malajsie v regionu čistý půjčovatel peněz (Riccardi & Riccardi, 2020: 83–99).

2.5. Indonésie je čtvrtá nejlidnatější země světa a největší ekonomika jihovýchodní Asie, která se brzy stane zemí se střední úrovní příjmů. Jako člen skupiny zemí G20 má rychlý ekonomický růst. Od roku 2000 do roku 2016 vzrostlo HDP na hlavu z 857 na 3603 USD (Riccardi & Riccardi, 2020: 58). Po krizi let 1997–1998 Indonésie rychle rostla a nyní je po ČR, Japonsku a Jižní Koreji čtvrtou největší východoasijskou ekonomikou a dle PPP patnáctou největší ekonomikou světa. Zatímco se v poslední době příliš rozrůznily země “BRIC” pro velký útlum v Rusku, Brazílii a zpomalení v Číně, Indonésie je řazena do nové skupiny MINT s Mexikem, Nigérií a Tureckem. Indonésie však má i řadu negativ jako vysokou nezaměstnanost, kdy se zemědělství podílí na 14 % HDP (2015) a zaměstnává 39 % pracovních sil. Průmysl (nejsilnější textilní) tvoří 41 % HDP se 13 % zaměstnanců. Nejprospěšnější služby mají zbývajících 45 % HDP a 48 % pracovních sil. Indonésie má prezidentský systém a správa kombinuje prvky zvykového práva a římského práva v holandské verzi: z evropských zemí je historicky vázána na Nizozemsko. Hlavní problém zahraničních investic je v šedých nákladech i na úrovni 60 %. Nevstřícnou byrokracií doplňuje vysoká korupce, protekcionismus a špatná správa rozpočtu, která investory odrazuje.

Ekonomické otřesy se Indonésie dotýkaly méně protože ještě nebyla tolik propojená a teprve zavádí standardy makroekonomické stability od tvorby fiskálních rezerv po investice do prioritních oblastí infrastruktury, vzdělávání, zdraví a redukce chudoby (Riccardi & Riccardi, 2020: 46–59). Velká rozloha, roztržštěnost na třinácti tisících obývaných ostrovech (Forbes, 2014: 2–8) a postkoloniální slabost správy Indonésie jsou důvodem nejvíce nepříznivého vývoje pandemie v jihovýchodní Asii. Země zaznamenala přes 4 miliony případů a více než 140 tisíc úmrtí. Celkový impakt rozdílný pro jednotlivé ostrovy ale bude možné efektivně vyhodnotit až s větším časovým odstupem.

2.6. Filipíny jsou v ASEANu od roku 2015 s adaptací na jednotný trh. Země je nezávislá od roku 1946 a s první demokratickou vládou od roku 1972. Díky HDP na hlavu 2450 USD jsou Filipíny rozvojovou ekonomikou se středními příjmy. Země je hodnocena jako emergentní trh, má strategickou polohu v mezinárodní dopravě a dle Goldman Sachs je jedna z Next Eleven economies. Zahraniční investoři mj. oceňují: zóny volného obchodu, úlevy z daní, flexibilní outsourcing, právo repatriovat vybavení při likvidaci investice, právo užívat výnosy, právo užít náklady na pokrytí dalších zahraničních půjček a nákladů spojených s technologickými kontrakty (Riccardi & Riccardi, 2020: 123–129). Zákon umožňuje vytvářet zahraničním nadnárodním investorům i regionální hub pro více zemí, to přináší nižší náklady i na mzdy vzhledem k výhodám lokální vzdělané populace s angličtinou. Všechny tyto výhody využily k expanzi společnosti Toyota, Intel and IBM. Filipíny jsou investičně zajímavé, ale jinak je to stále problémová země. Jako strategický zahraniční investor se nyní profiluje Velká Británie v PPP projektech se zaměřením na energetiku, elektrické stroje a farmaceutický průmysl. Země má nízkou inflaci a stabilní měnu, odpovídající monetární a fiskální politiku. Ty však sráží negativa: kontroverzní válka proti drogám je silně kritizována za porušování lidských práv – za Duterteho administrativy došlo ke zhoršení. Nově však již jsou umožněny omezené veřejné protesty (Nem Singh et al., 2018). Na ostrově Mindanao se zastoupením islámu propukl separatismus a na venkově roste obliba komunismu.

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

Ohledně politických rizik na Filipínách přetrvává: 1. Korupce ve státních agenturách, 2. netransparentní správa, 3. regulátoři a agentury jsou propojeny s trhem (capture theory), 4. snadno manipulovatelné volby, 5. přetrvávání nešvarů v tradiční politice, 6. vnitřní ozbrojený konflikt, 7. zhoršení stavu lidských práv, vraždy novinářů a levicových aktivistů, 8. politická apatie obyvatel. Rizikem jsou též nerovnosti v příjmech, závislost na exportu elektroniky, turismu a slabé obchodní prostředí: dle Světové banky (124. ze 190 zemí) včetně špatné ochrany minoritních investorů (Riccardi & Riccardi, 2020: 137–139). Filipíny patří v pandemii k zemím, které jsou s 36 tisíci úmrtími více postižené, na druhou stranu v zemi nedošlo k politické krizi – jen celostátní volby jsou z roku 2020¹ odloženy na 2022.

2.7. Thajsko bylo ušetřeno přímé kolonizace a je tím nejrozvinutější na Indočínském poloostrově. Roste však nerovnost a na venkově žijí dvě třetiny populace. Současná politická rizika v zemi se vážou na hlubší konflikt mezi příznivci monarchie a vojenskou juntou, která držela moc v letech 2014–2017. Přes politický konflikt (poškodil zahraniční investice) měla země relativně stabilní ekonomiku díky dlouhodobé diverzifikaci, dobré infrastruktury a multilaterálním obchodním vztahům. Země má ale větší zadlužení domácností a podobně jako v Jižní Koreji finanční propojení mezi konglomeráty. Po válkách v Indočíně se v Thajsku výrazně zvýšily příjmy a do krize let 1997–1998 rostla ekonomika ročně o 7,5 %, v letech 1999–2005 pak zpomalila na 5 %. Dle Světové banky je ekonomický rozvoj Thajska makroekonomicky stabilní, dochází ale k neuváženým a špatně řízeným intervencím, i když je Thajsko ve fiskální a měnové politice tradičně konzervativní (Riccardi & Riccardi, 2020: 167–168). Pandemie koronaviru nepřímo poškodila reputaci krále, který se i s harémem uchýlil do Švýcarska. Na počet případů se situace nevyvíjela tak špatně jako později ve Vietnamu a v Indonésii, na druhou stranu zásadnější je ekonomický dopad přijatých opatření – Thajsko jako jedna mála zemí, která se rozvíjela i během konfliktů v Indočíně, nyní čelí jako jedna z mála v jihovýchodní Asii výrazné ekonomické recesi a dochází k vyrovnávání s Vietnamem,² který byl před válkami na stejné ekonomické úrovni jako Thajsko.

2.8. Sousední Kambodža patří k nejslabším v ASEANu a má i vysokou korupci. Formálně zůstává jako konstituční monarchie královstvím se systémem více stran. Král jmenuje předsedu vlády z vítězné politické strany. Ve snaze omezit korupci vláda založila Government–Private Sector Forum, které zástupcům soukromého sektoru umožňuje oslovit vládu a vyjádřit kritiku, ale v praxi k tomu chybí politická vůle. V posledních letech se situace lepší, protože Kambodža nutně potřebuje FDI. Země trpí nedostatkem nadaných pracovních sil, přílišnou byrokracií, špatnou infrastrukturou, vysokou cenou energie. Rizika v Kambodži jsou politického rázu a navazují na brutalitu násilí ve 20. století (Springer, 2015). Kredibilita se snížila po volbách roku 2013, kdy strany dlouho odmítaly uznat výsledky voleb a země upadla do roční paralýzy. Až nový zákon z roku 2015 umožnil obnovení spolupráce obou subjektů. Volby v roce 2018 však byly svévolně opožděny o 5 měsíců a nedůvěru obnovila politická vražda Kem Leye, který kritizoval vládu (Riccardi & Riccardi, 2020: 37). Přes poměrně mírnější zasažení v počtu úmrtí země čelí hlavně ekonomickým důsledkům a výpadkům turismu.

¹ <https://cnnphilippines.com/news/2020/3/27/comelec-extends-suspension-voter-registration-april-30.html>

² <https://e.vnexpress.net/news/business/data-speaks/vietnam-growth-among-asia-s-highest-despite-covid-19-slump-adb-4079002.html>

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

2.9. Laos patří vedle ČLR, Vietnamu a Kuby k zemím s vládou jedné strany a možnou kumulací funkcí: klíčové funkce prezidenta a generálního tajemníka strany v letech 2016–2021 zastával Bounnhang Vorachit. Po vzoru socialistických reforem i Laos začal roku 1986 s decentralizací a podporou soukromých podniků. Změny ale byly málo efektivní a závislost na SSSR se Laosu prodražila. Dlouhodobým problémem je navíc špatná infrastruktura. Ke změnám fiskální a monetární politiky se Laos musel zavázat Světové bance a IMF, které podmínily půjčky liberalizací: uvolněním obchodních omezení, privatizací a zavedením FDI. Výsledkem byl s výjimkou krátkého poklesu za krize růst kolem 6 % v letech 1988–2008 a dalších 5 let asi 7 %. Výraznou část růstu lze jistě připsat provázání ekonomiky s Vietnamem a Čínou, které měly ještě výraznější růst. Velké investice jdou nyní do stavby hydroelektrárn. Na jejich stavbách se dle dohod z roku 1996 měly podílet asi dvě desítky zahraničních společností. Dvě se dostavěly (Nam Theun-Hinboun, Huey Ho), dalších 10 čeká na finance. Analýzy ale zpochybňují rentabilitu a za financováním nadnárodních institucí je soupeření evropských států a jen malé kompenzace pro ty, kteří jsou výstavbou postiženi (Usher, 1996). Turismus sice roste (z 80 000 na 1,876 milionu zahraničních turistů v 1990 a 2010), tvoří ho však hlavně sousední, ne západní státy. Celkovému profilu Laosu odpovídá zaměstnanost 70 % obyvatel v zemědělství, které tvoří 25 % HDP. Evaluace je však nespolehlivá: Laos nesdílí informace a má nízkou svobodu tisku (Riccardi & Riccardi, 2020: 78). Za velmi malým počtem nakažených a úmrtí (pouhých 16) je v případě Laosu hlavně izolace – nemoc zde byla potvrzena nejpozději z celé jihovýchodní Asie. Po finanční stránce je Laos odkázán na pomoc ostatních zemí.

2.10. Do Myanmaru začaly proudit investice hodnotě 9,4 miliard USD v letech 2015/16, kdy nastaly nejen mírové změny, ale i záplavy. Ve srovnání s vojenským systémem z roku 2010 došlo k zlepšení a zavedení parlamentní demokracie. Myanmar byl též vyjmut ze seznamu nespolupracujících zemí na International Financial Action Task Force's (FATF) listu. Přispěly k tomu lepší kontroly dle pravidel IMF proti praní špinavých peněz. Dočasná pozitivita politického uvolnění vedla k čtyřnásobnému nárůstu FDI z 1,9 na 8,1 miliard USD mezi lety 2011/12–2014/15 a následovalo i otevření prvních zvláštních ekonomických zón Thilawa (Myanmar-Japonsko), Dawei (Italsko-Thajský park průmyslového rozvoje), Kyaukphyu (hlavně čínský CITIC).

Nedávný převrat a velké ztráty na životech však vše zhoršily a dále přetrvává etnický konflikt. Obojí navazuje na dřívější nestabilitu (Myint, 2007). Róhingy vláda neuznala za občany Myanmaru a pro státní občanství museli prokázat pobyt na území státu nejméně 60 let. Vojenské vlády měly vždy výrazný vliv na bezpečnostní otázky a podobně jako v Laosu je i v Myanmaru silný vliv Číny. Laosu se Myanmar podobá velkým počtem lidí zaměstnaných v zemědělství (60 % i v souvislosti se světově významným vývozem rýže), jinak je ekonomika diverzifikovanější díky lepší výrobě, energetice (velké území s horami) a turistickému průmyslu pokud to dovolí politická situace. Rychlý ekonomický růst Barma zaznamenala se zavedením internetu a mobilních telefonů po otevření vnějšímu světu – stala se nejrychleji rostoucím trhem s mobilními telefony na světě. Vývoj pandemie početně obdobný Thajsku však v roce 2020 způsobil rychlý pokles ekonomiky o 5 %, který dále prohloubil letošní státní převrat.

Mezi hlavní problémy však patří nevyvinutá infrastruktura, slabé zákony, nejasná pravidla pro příjem FDI. Je třeba posílit vzdělávání, bezpečnost a politickou stabilitu. Investoři musí podle všeho počítat nejen s mnohaletým procesem změn k lepšímu, ale podle vojenského převratu z roku 2021 i se zvraty, které vše zhorší. Všechna rizika je třeba započítávat do investičních plánů. Hrozba přehřátí ekonomiky, jak ji naznačují autoři (Riccardi & Riccardi, 2020: 118),

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

nejspíš po vojenském puči hrozí méně. Naopak se asi zhorší makroekonomická nerovnováha, poroste inflace, fiskální deficit a vnější dluh. Korupce v Barmě je vysoká pro absenci transparentní regulační politiky. Reforma pravidel pro zahraniční investory v podobě Foreign Investment Law z listopadu 2012 zaručovala: 100% zahraniční vlastnictví společnosti v oblastech mimo zakázané sektory, 5 let daňových prázdnin, možnost pronájmu půdy, repatriace zisku. Investiční zákon z roku 2012 cílil na podporu těžby nerostných surovin, tvorby nových pracovních míst, rozvoj lidských zdrojů, budování infrastruktury bank a financí, výstavbu cest a dálnic, rozvoj energetiky a informační technologie, zavádění mezinárodních standardů v dopravě, osvojování mezinárodních zvyklostí a norem.

2.11. Východní Timor byl v koloniální portugalské správě a vyhlášení nezávislosti roku 1976 napadla Indonésie. Nezávislost získal až po další krvavé válce a v hlasování roku 1999. Oficiální vyhlášení státu a přijetí ústavy je z 20. května 2002. Podle poznatků ve World Development Report z roku 2011 je pro post-konfliktní země průměrná doba přechodu od zranitelnosti k základní stabilitě 15 až 30 let. Východní Timor je v tomto ohledu lepší výjimkou, byť si prošel etapou násilí let 2006–2007. Volby roku 2012 proběhly klidně.

Země k rozvoji využívá fond, který si vytváří z těžby ropy: již snížil úmrtnost kojenců. Příjmy z růstu jsou nyní věnovány na zajištění zdravotnictví, vzdělání a pomalé posilování role státu. Země je vedle přetrvávajících vnitřních tenzí vystavena vnějším šokům změn cen komodit na mezinárodních trzích, obecně zhoršení světového finančního zdraví a kolísání kurzu měn. Toto vše negativně ovlivňuje i chod ropného fondu. Rizikům jsou nyní vystaveni především malí zahraniční investoři. Přes sociální nerovnost a chudý venkov je mezi výhodami rozvoje mladá populace: 60 % obyvatelstva je ve věku do 25 let. Východní Timor začal v letech 2015 a 2018 vyvážet suroviny do Jižní Koreje, Singapuru a do USA. Výrazně negativní (a nejhorší) obchodní bilanci měl roku 2018 s Čínou, kam vyvážel za 1 milion a dovážel za 89 milionů USD (Riccardi & Riccardi, 2020: 214–215). I s uvedenými obchodními vztahy je Východní Timor velmi málo propojen mezinárodním pohybem osob. Podobně jako v případě Laosu je za relativně nízkým počtem případů nákazy (asi deset tisíc) a úmrtí (22 do září 2021) hlavně izolovanost země.

2.12. Papua Nová Guinea sice není přímou součástí jihovýchodní Asie, patří k ní však fyzickou geografii a politickými vazbami. Přes příslušnost ke Commonwealthu má ve vztahu k ASEANu status čekatela na členství, tj. pozorovatelské země. Přes zásoby nerostných surovin je problémem důvěra zahraničních investorů a zajištění jejich bezpečnosti. Státní instituce trpí nízkou efektivitou a potřebou privatizace. Horší dodržování a vymáhání zákona je dědictvím koloniální nadvlády Austrálie, která má stále nejsilnější vliv (Riccardi & Riccardi, 2020: 204, 207). Na Papui Nové Guinei je problémem i etnická pestrost jako zdroj konfliktů: pouhých 8,25 milionu obyvatel užívá přes 800 jazyků. To představuje komunikační bariéru, podobně jako je fyzickou bariérou špatně rozvinutá infrastruktura. Rizikem jsou nepříznivé přírodní podmínky – zvláště v roce 2015 jihovýchodní Asii zasáhl jev El Niño, kdy bylo citelně postiženo zemědělství (King, 1996: 167). Návrat k udržitelnému růstu brzdí nedobudovaná infrastruktura i slabé prostředí businessu. Na druhou stranu v době pandemie dokázala Papua Nová Guinea přijmout efektivní opatření včetně lockdownu hlavního distriktu, takže celkový počet případů (přes 17 tisíc) a 173 úmrtí zůstaly v přijatelných mezích.

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

Závěr

Knihu lze využít pro základní seznámení s regionem. Své čtenáře si najde mezi ekonomy a geografy. Investorům je ale nutno doporučit soustředění na historii a koloniální rozvoj v 19. a 20. století. Většina států si i dnes nese silné dědictví z této doby a lze se s ním setkat přímo na místě. Pandemie koronaviru ukázala, že většina zemí jihovýchodní Asie je ekonomicky zranitelná, i když nemá tak velký počet případů nákazy jako některé nejrozvinutější země (Flood, 2020). Předpoklady a možnosti růstu našťestí nasvědčují tomu, že v budoucím vývoji pestré jihovýchodní Asie převládnu pozitivní trendy. Ekonomické problémy spojené s uzávěrami v době pandemie nyní působí propad veřejných příjmů ve většině zmíněných zemí. Ze strany vlád a nadnárodních organizací, které plánují po-covidové oživení (Seng, 2021) proto lze předpokládat silnější zájem o finance zahraničních investorů. Kniha sama tedy vyšla v pravý čas. V praxi ale uspějí jen ti diplomaticky aktivnější, a to na základě včasného průzkumu, budování důvěry a osobních kontaktů v jednotlivých zemích.

Použité zdroje:

ALDGROFT, Derek, H. 2016. Education and development. The experience of the Four Little Tigers. In: *Asia Pacific Dynamism 1550–2000*. Eds. A.J.H. Latham & Heita Kawakatsu. London – New York: Routledge, 169–183.

FISCHER, Johan. 2018. The Political Economy of Muslim Markets in Singapore. In: *The Everyday Political Economy of Southeast Asia*. Ed. Juanita Elias and Lena Rethel. Cambridge: Cambridge University Press, 95–115.

FLOOD, C. M., ed. 2020. *Vulnerable: The Law, Policy and Ethics of COVID-19*. Ottawa: University of Ottawa Press.

FORBES, Vivian Louis. 2014. *Indonesia's Delimited Maritime Boundaries*. Berlin – Heidelberg: Springer.

HANSEN, A. et al. (eds). 2020. *The Socialist Market Economy in Asia. Development in China, Vietnam and Laos*. Singapore: Palgrave Macmillan – Springer Nature.

HUU, Cong. 2021 (20. srpna). *HCMC to ban people from going out starting August 23*. VnExpress International. <https://e.vnexpress.net/news/news/hcmc-to-ban-people-from-going-out-starting-august-23-4343577.html>

KING, Victor T. 1996. Environmental change in Malaysian Borneo. Fire, drought and rain. In: *Environmental Change in South-East Asia. People, Politics and Sustainable Development*. Edited by Michael J. G. Parnwell and Raymond L. Bryant. London – New York: Routledge. 165–189.

MINISTRY OF FINANCE AND ECONOMY Brunei Darussalam. 2020. Temburong Bridge operating hours extended. <https://www.mofe.gov.bn/Lists/News/NewDispForm.aspx?ID=131>

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

MINISTRY OF PLANNING AND INVESTMENT. 2020. *Report on socio-economic situation in the fourth quarter and 2020*, z 27. prosince 2020, <http://www.mpi.gov.vn/Pages/tinbai.aspx?idTin=48535&idcm=293>

MYINT, Tun. 2007. Environmental governance in the SPDC's Myanmar. In: *Myanmar: the state, community and the environment*. Eds. Monique Skidmore and Trevor Wilson. Canberra: The Australian National University, 189–217.

NEM SINGH, Jewellord T., CAMBA, Alvin A. 2018. Neoliberalism, Resource Governance and the Everyday Politics of Protests in the Philippines. In: *The Everyday Political Economy of Southeast Asia*. Ed. Juanita Elias and Lena Rethel. Cambridge: Cambridge University Press, 49–71.

NGUYEN, T. Q. et al. 2021. State-Owned Enterprises in Vietnam: Challenges Hindering the Privatization Proces. In: *The Economy and Business Environment of Vietnam*. Ed.: Roderick Macdonald. Cham: Palgrave Macmillan, 45–73.

RICCARDI, Lorenzo, RICCARDI Giorgio. 2020. *Invest in ASEAN. Countries Analysis and Treatises*. Singapore: Springer Nature.

SCHWARZ, Michal, SRBA, Ondřej. 2016. *Vietnam v éře západních velmocí*. Spisy FF MU: Brno: Masarykova univerzita.

SENG, B. et al. 2021. Supporting Post-COVID-19 Economic Recovery in Southeast Asia. *ADB Briefs*. <http://dx.doi.org/10.22617/BRF210101-2>

43

SHUKRY, Anisah. 2021. Malaysia's Economy Sees Worst Year Since 1998 Asian Crisis. *Bloomberg*, 11. 2. 2021. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-11/malaysia-s-economy-suffers-worst-year-since-1998-asian-crisis>

SPRINGER, Simon. 2015. *Violent neoliberalism. Development, discourse, and dispossession in Cambodia*. New York: Palgrave Maxmillan.

TROCKI, Carl A. 2006. *Singapore. Wealth, power and the culture of control*. London – New York: Routledge.

USHER, Ann Danaiya. 1996. The race for power in Laos. The Nordic connections. : Parnwell, J. G. & Bryant, Raymond L. (eds.). *Environmental Change in South-East Asia. People, politics and sustainable development*. London – New York.

ODBORNÉ NERECENZOVANÉ SDĚLENÍ

Vydavatel:

Civitas per Populi, o.p.s.

Střelecká 574/13

500 02 Hradec Králové

www.civitas-group.cz

Adresa redakce:

Civitas per Populi, o.p.s., Střelecká 574/13, 500 02 Hradec Králové

redakce: Iveta Šilhánková

ISSN 1805-3246